

Wie ziet mij?

Oorzaken en effecten van uitschrijvingen van jongeren in het mbo in Amsterdam

Floor Kaspers, Fatima Jilali

februari 2020

OCO

1. Samenvatting	6
Onderzoeksopzet	6
Deskresearch	6
Casusanalyse	7
Netwerkgesprekken	8
Bevindingen	8
Aanbevelingen	9
2. Onderzoeksaanpak	12
2.1 Hoofdvraag en deelvragen	12
2.2 Opzet deskresearch	13
2.3 Opzet casusanalyse	13
2.4 Werkwijze netwerkgesprekken	14
3. Deskresearch	16
3.1 Definities, beleid en wetgeving	16
3.1.1 Definitie: wat is een ongewenste uitschrijving?	16
3.1.2 Onderwijsovereenkomst	17
3.1.3 Redenen voor uitschrijving	18
3.1.4 Bindend studieadvies	19
3.1.5 Voortijdig schoolverlaten	20
3.1.6 Praktijkonderwijs	21
3.1.7 Voortgezet speciaal onderwijs	22
3.1.8 Toelatingsrecht	23
3.1.9 Studiefinanciering	23
3.1.10 Rechtsbescherming	24
3.1.11 Onderwijsconsulenten	26
3.2 Amsterdams beleid	27
3.2.1 MBO-Agenda	27
3.2.2 Uitvoeringsagenda 'Inzetten op jongeren in een kwetsbare onderwijspositie'	28
3.2.3 Leerwerkcoaches	29
3.2.4 Jobcoaches	29
3.2.5 Plusscholen	30
3.2.6 Leerplicht	30
3.2.7 RMC en Jongerenpunt	31

3.2.8 MBO Jeugdteam	32
3.2.9 VIA-project	33
3.2.10 Schuldenproblematiek	33
3.2.11 OCO	34
3.3 Kwaliteitsagenda's mbo-instellingen	34
3.3.1 Kwaliteitsagenda ROCvA	36
3.3.2 Kwaliteitsagenda ROC TOP	36
3.3.3 Kwaliteitsagenda HMC	37
3.3.4 Kwaliteitsagenda Mediacollege	38
3.4 Landelijk onderzoeken	38
3.4.1 Effecten van voortijdig schoolverlaten	38
3.4.2 Monitoring Toelatingsrecht	39
3.4.3 mbo en passend onderwijs	40
3.4.4 Positionering Praktijkonderwijs	41
3.5 Cijfers op een rij	42
4. Casusanalyse	45
4.1 Analyse	45
4.2 Succes-en faalfactoren	46
Factor 1: Aandacht en contact	46
Factor 2: Erop af	48
Factor 3: Eén helder plan	48
Factor 4: Flexibiliteit en maatwerk	49
Factor 5: Niveau	50
Factor 6: Uitdagend onderwijs en coaching op studievaardigheden	51
5. Netwerkgesprekken	53
5.1 Werkwijze en doel netwerkgesprekken	53
5.2 Onderzoeksvragen netwerkgesprekken	54
5.3 Hoe ziet de ondersteuningsstructuur eruit voor mbo-studenten?	55
5.4 Wat zijn succes- en faalfactoren voor de ondersteuningsstructuur?	56
Diversiteit	56
Afstand	56
Continuïteit	57
Snelheid	57

Betrokkenheid	58
5.5 Hoe verloopt de overstap van studenten naar het mbo?	58
5.6 Welke succes- en faalfactoren zijn er bij de overstap?	59
Niveau	59
Aansluiting	60
Ondersteuningsbehoefte	60
Grote overgang	60
5.7 Wat zijn de oorzaken voor ongewenste uitschrijvingen van mbo-studenten?	61
5.8 Welke stappen worden er gezet na de uitschrijving van studenten?	63
5.9 Welke verbetermogelijkheden zijn er om uitschrijvingen te voorkomen?	64
 6. Bevindingen	 66
6.1 Wie ziet mij?	66
6.2 Uitschrijvingen als signaal	67
6.3 Formele redenen voor uitschrijving en onderliggende oorzaken	68
6.4 Effecten van het toelatingsrecht	69
6.5 Overstap als aanknopingspunt	70
6.6 Veel partijen, verbinding gewenst	71
6.7 Vroege inzet van hulp wenselijk	72
6.8 Flexibiliteit	73
6.9 Effecten uitschrijven zijn divers	73
 7. Aanbevelingen	 74
7.1 Zorg dat iedere student en zijn netwerk gezien wordt – aanbevelingen aan mentor/docent/decaan	74
7.2 Bied begeleiding bij overstap – aanbeveling aan mentor/docent/decaan vo en mbo en hulpverlener/coach	75
7.3 Versterk signalering en hulp binnen school – aanbeveling aan mbo-instellingen, mbo-team, leerplicht, jongerenwerk	76
7.4 Laat een student niet los – aanbeveling aan hulpverlening, gemeente, vo-scholen, mbo-instellingen	77
7.5 Maak meer flexibiliteit en maatwerk mogelijk – aanbeveling aan mbo-instellingen	77
7.6 Monitor uitschrijvingen – aanbeveling aan gemeente en mbo-instellingen	78
7.7 Wees duidelijk over ondersteuningsaanbod en rechten en plichten – overkoepelend voor alle partijen, inclusief OCO	78
 8. Nawoord	 80

Bijlage 1 – Lijst netwerkgesprekken	81
Onderwijsinstellingen	81
MBO-Jeugdteam	81
Gemeente	82
Overig	82
Bijlage 2 – Amendement Flentge	83
Bijlage 3 – Succesfactoren in kaart, brainstorm met professionals	85
Bijlage 4 – Overzicht dossieranalyse	87
Dossiers VIA/mbo	87
Dossiers OCO	87
Interviews serie 1	88
Interviews serie 2	88
Bijlage 6 – Selectie mbo-vragen helpdesk OCO	89
Aanmelding en studiekeuze	89
Bindend studieadvies	89
Financiën	90
Leerplicht en kwalificatieplicht	90
Regelgeving en klachten	90
Stage	90
Verwijdering en schorsing	90
Vrijstelling/ versnelling	91
Bijlage 7 – Geraadpleegde literatuur	92
Landelijk beleid	92
Lokaal beleid	92
Beleidsdocumenten mbo-instellingen	93
Databestanden	94
Onderzoeksrapporten	94
Overig	96

1. Samenvatting

OCO heeft onderzoek gedaan naar (ongewenste) uitschrijvingen in het mbo naar aanleiding van een amendement van Erik Flentge bij de Voorjaarsnota 2017 in de Amsterdamse gemeenteraad. Vragen die in het amendement aan de orde kwamen waren: Welke ondersteuningsbehoefte hebben jongeren die worden uitgeschreven, en hoe kunnen uitschrijvingen en de ongewenste effecten hiervan worden voorkomen?

Onderzoeksopzet

Het onderzoek van OCO richt zich op de hoofdvraag: Wat zijn de oorzaken van (ongewenste) uitschrijving van mbo-studenten? We kijken daarbij naar succes- en faalfactoren in de preventie van uitschrijvingen, de informatiebehoefte en de ondersteuningsbehoefte van jongeren in het mbo, en de factoren die een rol spelen bij de overstap van praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs naar het mbo. Het onderzoek bestaat uit een combinatie van deskresearch, casusanalyse en netwerkgesprekken.

Deskresearch

Uit de deskresearch komt naar voren dat de groep studenten die op initiatief van hun opleiding wordt uitgeschreven lastig af te bakenen is. De registratie maakt geen duidelijk onderscheid tussen de verschillende typen uitschrijvingen. Er is wel zicht op de formele redenen waarom een instelling over kan gaan tot uitschrijving: bindend studieadvies, verzuim en disciplinaire maatregelen.

In Amsterdam is een MBO-Agenda opgesteld met ambities en maatregelen rondom het versterken van het mbo. In de uitvoeringsagenda 'Inzetten op jongeren in een kwetsbare onderwijspositie' zijn maatregelen opgenomen voor het voorkomen van voortijdig schoolverlaten. Deze maatregelen zijn o.a. de uitbreiding van het aantal leerwerkcoaches, de inzet van jobcoaches op het mbo en nieuwe afspraken over de plusvoorzieningen. Ook wordt er gewerkt aan betere analyse en monitoring van de jongeren in een kwetsbare onderwijspositie.

Landelijke onderzoek toont aan dat voortijdig schoolverlaten de kans op economische zelfstandigheid van jongeren verkleint. De invoering van passend

onderwijs in het mbo blijkt veelal onderschat en er lijkt onduidelijkheid te zijn over het feit dat studenten niet geweigerd mogen worden op basis van hun ondersteuningsbehoefte. De effecten van het toelatingsrecht en het bindend studieadvies zijn nog onvoldoende in kaart te brengen.

Casusanalyse

OCO heeft achttien dossiers geanalyseerd van mbo-studenten die zijn uitgeschreven van hun opleiding. Er zijn met zeven jongeren interviews gehouden. Beiden zijn onderdeel van de casusanalyse. In de casusanalyse zijn succes- en faalfactoren in kaart gebracht rondom de uitschrijving zelf en de ondersteuning die voor de jongeren beschikbaar was.

De volgende factoren komen het meest naar voren in de analyse:

- Aandacht en contact:
jongeren die zich gezien en gehoord voelen, hebben een grotere kans op preventie van uitval of terugkeer.
- Erop af:
ondersteuning die laagdrempelig en op locatie beschikbaar is, is het meest effectief.
- Eén helder plan:
Wanneer er sprake is van multiproblematiek, is een aanpak van alle facetten noodzakelijk om uitval tegen te gaan.
- Flexibiliteit en maatwerk:
Wanneer de opleiding flexibel is wat betreft roosters, studietempo én aanpassingen doet in het kader van passend onderwijs vallen studenten met een ondersteuningsbehoefte minder snel uit.
- Niveau:
Voor een aantal studenten sluit het niveau van een opleiding onvoldoende aan. Goede begeleiding bij de vervolgstap voorkomt in deze situatie schrijnende gevolgen.
- Uitdagend onderwijs en coaching op studievaardigheden:
Coaching gericht op studievaardigheden en onderwijs dat aansluit bij de potentie van een student zijn belangrijke succesfactoren.

Netwerkgesprekken

Er zijn 22 netwerkgesprekken gevoerd met 26 personen. Er is gesproken met mensen vanuit het voortgezet onderwijs (inclusief praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs), mbo-instellingen, de gemeente en verschillende hulpverlenende en ondersteunende organisaties die zich richten op mbo-studenten. In de gesprekken is de ondersteuningsstructuur binnen en buiten de mbo-instellingen in kaart gebracht.

Er is verder gekeken naar de succes-en faalfactoren van de ondersteuning, oorzaken van uitschrijvingen en verbetermogelijkheden gericht op de overstap naar het mbo en preventie van uitschrijvingen.

De meest genoemde factoren voor het succes van de ondersteuning zijn:

- diversiteit, in aanspreekpunt en ondersteuning
- verbinding tussen de verschillende voorzieningen
- continuïteit, vast aanspreekpunt
- snelheid, van inzet van ondersteuning
- betrokkenheid, van het netwerk van de jongere

Hoewel de gesprekspartners aangeven dat er reeds wordt geïnvesteerd in passende ondersteuning en begeleiding bij de overstap, zien zij ook een aantal verbetermogelijkheden. Meer duidelijkheid over de ondersteuningsmogelijkheden binnen het mbo wordt met name genoemd door gesprekspartners uit het voortgezet onderwijs. Er zou bij de overstap al meer gewerkt kunnen worden aan het organiseren van ondersteuning op maat. Veel ondersteunende instellingen, zoals het mbo-team, leerplicht en het Jongerenpunt zouden intensiever en eerder bij de studenten betrokken willen worden.

Bevindingen

Op basis van de deskresearch, de casusanalyse en de netwerkgesprekken, komen we tot de volgende bevindingen:

1. Wie ziet mij?

Jongeren die worden uitgeschreven voelen zich vaak onvoldoende gezien en begrepen. Investeren in contact loont.

2. Uitschrijvingen als signaal:

Slechts een beperkte groep studenten krijgt te maken met uitschrijving van hun

opleiding. De succes- en faalfactoren hierbij zijn echter breder te interpreteren voor preventie van uitval.

3. Formele redenen voor uitschrijving en onderliggende oorzaken:
Er zijn een aantal formele redenen voor uitschrijving. In de praktijk zijn er vaak complexe en/of meervoudige oorzaken te benoemen voor zaken als verzuim, achterblijvende resultaten en gedrag.
4. Effecten toelatingsrecht:
De structurele effecten van het toelatingsrecht zijn nog niet in kaart te brengen. Gesprekspartners uiten wel hun zorgen over de drempelloze overstap naar het mbo. Individueel studieadvies kan meer worden ingezet.
5. Veel loketten, verbinding noodzakelijk:
Er is veel ondersteuning voor jongeren beschikbaar. Hoe deze zich tot elkaar verhouden en welke hulp echt wanneer beschikbaar is, is nog niet altijd duidelijk, zowel voor studenten als voor professionals.
6. Vroege inzet van hulp wenselijk:
Wanneer hulp van bijvoorbeeld het mbo-team, Jongerenpunt e.a. eerder en laagdrempelig beschikbaar is, komt dat de student ten goede.
7. Flexibiliteit:
Flexibiliteit in de ondersteuning, maar ook in het onderwijsaanbod en aanpassingen in het kader van passend onderwijs bieden grotere kansen op studiesucces.
8. Overstap als aanknopingspunt:
Betere begeleiding bij de overstap kan helpen de uitval te voorkomen die komt door een niet passende keuze of het ontbreken van de continuïteit van ondersteuning.
9. Effecten uitschrijven zijn divers:
Uitschrijvingen zijn divers in zowel de oorzaken als de gevolgen. Soms kan een uitschrijving positief uitpakken.

Aanbevelingen

OCO heeft zeven aanbevelingen om uitschrijvingen te voorkomen en de ondersteuning te versterken. De eerste aanbevelingen zijn gericht op de kringen direct rond de student, zoals de mentor en de decaan. In de opeenvolgende aanbevelingen worden steeds grotere kringen rondom de student aangesproken, zoals de mbo-instellingen, OCO en de gemeente.

1. Zorg dat iedere student en zijn netwerk gezien wordt:
Uitgebreide intake en kennismaking. Hou continu contact. Onderneem direct actie bij verzuim.
Stimuleer de student in betrekken van ouders en breder netwerk. Nodig ouders en netwerk uit voor activiteiten op de school, ook nadat de student 18 is.
2. Bied begeleiding bij overstap:
Warme overdracht. Meer aandacht voor individueel studiekeuzeadvies. Betere informatie over toelatingsrecht. Investeer in continuïteit van ondersteuning.
3. Versterk signalering en hulp binnen school:
Investeer in training in signalering van problemen. Maak hulpverlening zichtbaar op school.
4. Maak meer flexibiliteit en maatwerk mogelijk:
Zorg voor meer kennis over mogelijke aanpassingen. Vergroot de mogelijkheden voor onderwijstrajecten die nauw aansluiten bij de persoonlijke behoefte van studenten. Stimuleer flexibiliteit.
5. Laat een student niet los:
Maak afspraken over overdracht en continuïteit van ondersteuning. Verklein het gat tussen ondersteuning op school en buiten school.
6. Monitor uitschrijvingen:
Monitor uitschrijvingen en negatieve bindend studieadviezen van studenten voor beter zicht op de oorzaken en effecten.
7. Wees duidelijk over ondersteuningsaanbod en rechten en plichten:
Zorg voor betere informatie voor studenten en professionals over toelatingsrecht en de beschikbare ondersteuning. Versterk de zichtbaarheid van ondersteuning op school.

Zorg dat iedere student en zijn netwerk gezien wordt

aanbevelingen aan mentor/ docent/ decaan

Bied begeleiding bij overstap

aanbeveling aan mentor/ docent/ decaan
vo en mbo en hulpverlener/ coach

Versterk signalering en hulp binnen school

aanbeveling aan mbo-instellingen, mbo-team,
leerplicht, jongerenwerk

Laat een student niet los

aanbeveling aan hulpverlening, gemeente,
vo-scholen, mbo-instellingen

Maak meer flexibiliteit en maatwerk mogelijk

aanbeveling aan mbo-instellingen

Monitor uitschrijvingen

aanbeveling aan gemeente en
mbo-instellingen

Wees duidelijk over ondersteuningsaanbod en rechten en plichten

overkoepelend voor alle partijen,
inclusief OCO

2. Onderzoeksaanpak

De aanleiding voor het onderzoeksproject is het amendement van Erik Flentge op de Voorjaarsnota 2017. Hierin werd aandacht gevraagd voor het feit dat 'er mbo studenten zijn die vroegtijdig en eenzijdig worden uitgeschreven door de school op grond van onderwijsovereenkomsten of als een stage- of onderwijsovereenkomst door de school onvoldoende wordt nageleefd¹'.

In het amendement werd besloten tot het instellen van een tweejarig experiment en werd OCO gevraagd mbo-studenten die uitgeschreven werden intensief te begeleiden. Na de eerste fase heeft OCO besloten om, in overleg met de gemeente, zich meer te richten op het doen van onderzoek naar de uitschrijvingen en de ondersteuningsbehoefte van de betreffende studenten. Hierbij is specifiek gekeken naar de overstap van het praktijkonderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs naar het mbo. Voorliggend rapport is het resultaat van dit onderzoek. Het onderzoek is een versterking van de reguliere activiteiten van OCO op het terrein van mbo.

2.1 Hoofdvraag en deelvragen

De hoofdvraag van het onderzoek is:

Wat zijn de oorzaken van (ongewenste) uitschrijving van mbo-studenten?

Daarbij zijn de volgende deelvragen benoemd:

- Welke factoren dragen bij aan preventie of terugdraaien van uitschrijving?
- Welke ondersteuning en informatie hebben studenten nodig bij (dreigende) uitschrijving?
- Welke succes- en faalfactoren zijn van belang voor leerlingen van praktijkonderwijs bij de overstap naar een entree-opleiding?
- Welke succes- en faalfactoren zijn van belang voor leerlingen van het vso bij de overstap naar het mbo?

¹ Amendement van het lid Flentge inzake de Voorjaarsnota 2017 (mbo-desk)(721)

Om deze vragen te beantwoorden hebben we de volgende onderzoeksinstrumenten ingezet: deskresearch, casusanalyse (dossieronderzoek en interviews) en netwerkgesprekken.

2.2 Opzet deskresearch

In de deskresearch zijn door middel van analyse van beleid, literatuurstudie en cijferanalyse een aantal zaken in kaart gebracht. Er is gekeken naar bruikbare definities en het relevante wettelijke kader. Zowel landelijk als lokaal beleid op het terrein van mbo, praktijkonderwijs, en voortijdig schoolverlaten zijn meegenomen in de analyse. Om zicht te krijgen op de formele gronden voor uitschrijving is gekeken naar de onderwijsovereenkomsten en de studentenstatuten van de ROC's in Amsterdam. Recente landelijke onderzoeken rondom passend onderwijs en toelatingsrecht vormden actuele bronnen. Tot slot zijn cijfers rondom voortijdig schoolverlaten van de verschillende Amsterdamse mbo-instellingen en niveaus geanalyseerd. Ook is inzicht gegeven in de instroom vanuit het praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs richting het mbo.

2.3 Opzet casusanalyse

Met het doel om de ervaringen van jongeren in de praktijk mee te kunnen nemen in het onderzoek is er een casusanalyse uitgevoerd. Bij de casusanalyse hebben de volgende vragen centraal gestaan:

- wat is de tijdlijn van problemen, ondersteuning en onderwijs geweest?
- wat zijn cruciale momenten hierin geweest?
- wat zijn succesfactoren geweest in de ondersteuning?
- wat zijn faalfactoren geweest in de ondersteuning?

De casussen voor de dossieranalyse komen uit drie bronnen. Het grootste deel van de casuïstiek is verkregen uit het project VIA van De Volksbond Streetcornerwork (VBSCW). In het project VIA worden jongeren begeleid in een kwetsbare onderwijspositie die dreigen uit te vallen of reeds zijn uitgevallen op school. Ook begeleidt VIA jongeren met meervoudige problematiek (weer terug) naar school. Een aantal casussen zijn verkregen via de mbo-instellingen. Daarnaast zijn een aantal

casussen bekeken die bij de helpdesk van OCO zijn binnengekomen. In de bijlage is een overzicht van de casussen opgenomen.

De casuïstiek was erg divers. Dit leverde een breed scala aan succes- en faalfactoren op. Vaak is er sprake van multiproblematiek. Bij een deel van de casussen is de jongere uitgevallen, maar we hebben ook casuïstiek geanalyseerd waarbij het gelukt is om de jongeren op school te houden. Bij alle casussen is bekeken welke factoren cruciaal zijn geweest.

Daarnaast zijn er vier diepte-interviews gehouden met ervaringsdeskundige jongeren. Het gaat om jongeren die zijn uitgevallen op de verschillende mbo's van Amsterdam, om verschillende redenen, maar allemaal met een complexe achtergrond. Een deel van hen is weer succesvol met een studie gestart. Ook die input is meegenomen.

Verder zijn drie interviews geanalyseerd die zijn gedaan in het kader van het afstudeeronderzoek van Fatima Jilali aan de Hogeschool van Amsterdam, waarin zij de risicofactoren voor schooluitval bij entree-opleidingen in Amsterdam in kaart bracht. Bij deze jongeren was minder sprake van multiproblematiek, maar speelden met name factoren als motivatie, studiekeuze en financiën een grote rol bij de uitval.

Het is belangrijk te vermelden dat deze analyse deels is gebaseerd op de rapportages en input van de hulpverlening, en deels op de ervaring van jongeren zelf. Uiteraard realiseren wij ons dat het aantal casussen dat is onderzocht niet representatief is voor de hele doelgroep. Deze kwalitatieve analyse vertelt wel de persoonlijke verhalen, die vele Amsterdamse jongeren die in hetzelfde schuitje zitten zullen herkennen. De analyse biedt daarmee aanknopingspunten voor een beter aanbod tegen uitval.

2.4 Werkwijze netwerkgesprekken

De netwerkgesprekken waren een waardevolle informatiebron binnen het onderzoek. In persoonlijke interviews hebben mensen die vanuit diverse perspectieven werken aan het onderwijssucces van (toekomstige) mbo-studenten hun ervaringen gedeeld. In de interviews kwamen zowel factoren aan bod die een rol spelen voor de groep uitgeschreven studenten, als zaken die in bredere zin van belang zijn voor de ondersteuningsstructuur in het mbo.

We hebben 22 netwerkgesprekken gevoerd, met in totaal 26 personen. Daarnaast zijn de voorlopige resultaten in september 2019 besproken met de werkgroep van de

Amsterdamse MBO-Agenda. Mede naar aanleiding van dit gesprek zijn ook de succesfactoren in de begeleiding van studenten nadrukkelijker in kaart gebracht.

In de netwerkgesprekken hebben we gezocht naar verschillende perspectieven van organisaties en professionals die bij mbo-studenten betrokken zijn. Ook is er een groepsgesprek geweest met een aantal professionals, waarbij de focus lag op het in kaart brengen van de succesfactoren. Een verslag van dit gesprek is opgenomen als bijlage. Met een aantal personen hebben we vervolggelgesprekken gevoerd om conclusies te toetsen en afspraken te maken over toekomstige voorlichting en doorverwijzing. We hebben met de volgende (typen) organisaties en professionals gesproken:

Voortgezet onderwijs

- Scholen voor praktijkonderwijs
- Scholen voor vmbo
- Scholen voor voortgezet speciaal onderwijs
- Tussenvoorzieningen
- Samenwerkingsverband passend onderwijs VO

Mbo:

- Plusvoorziening
- ROC op Maat
- LEC's

Hulpverlening/ondersteuning:

- Leerplicht
- MBO-Jeugdteam
- VIA
- Jongerenpunten
- Werk en Re-integratie (W&R)
- Kamers met Kansen

Daarnaast hebben we gesproken met diverse beleidsmedewerkers en adviseurs van de gemeente Amsterdam en stadsdelen. Een volledige lijst is in de bijlage opgenomen.

3. Deskresearch

In de deskresearch is een analyse gemaakt van relevante definities, landelijk en lokaal beleid en wetgeving rondom mbo en voortijdig schoolverlaten. Dit vormt de beleidscontext bij de analyse van de uitschrijvingen van studenten in het mbo. Door te kijken naar lokaal beleid wordt inzichtelijk welke acties reeds worden ondernomen om uitval tegen te gaan. Ook biedt het inzicht in de huidige ondersteuningsstructuur. Verder is een beknopte cijfermatige analyse gedaan van voortijdig schoolverlaten van de verschillende Amsterdamse mbo-instellingen. We hebben de verschillen tussen de niveaus geanalyseerd en gekeken naar de instroom vanuit het praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs richting het mbo.

3.1 Definities, beleid en wetgeving

3.1.1 Definitie: wat is een ongewenste uitschrijving?

Het onderzoek over de mbo-desk richt zich, conform het amendement, op studenten die 'vroegtijdig en eenzijdig worden uitgeschreven door de school'. Het amendement beoogt informatie en ondersteuning te bieden aan studenten die geconfronteerd worden met een (dreigende) uitschrijving, zonder dat het hun eigen keuze is om te stoppen met een opleiding.

De veronderstelling die hierin besloten ligt is dat er twee typen uitschrijvingen zijn: op initiatief van de student, of op initiatief van de opleiding. Uit zowel de literatuur als de analyse van de praktijksituaties blijkt echter dat er geen eenduidig onderscheid is tussen de verschillende typen uitschrijvingen. Hiervoor zijn twee oorzaken aan te wijzen.

De eerste is dat er in de (uitvoerige) registratie rondom schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten geen onderscheid gemaakt wordt bij het vastleggen van de initiatiefnemer of de reden van het beëindigen van de onderwijsovereenkomst. Een voortijdig schoolverlater is een voortijdig schoolverlater, of die nu zelf gestopt is met een opleiding, of door de instelling is uitgeschreven.

De tweede oorzaak is dat er in de praktijk ook een minder scherp verschil blijkt te zijn bij de verschillende typen uitschrijvingen. Wanneer een student veel verzuimt en

niet of nauwelijks meer reageert op een verzoek om hierover afspraken te maken, dan kan de opleiding overgaan tot ontbinding van de onderwijsovereenkomst en uitschrijving. Het initiatief ligt dan bij de opleiding, maar deze kan tegelijkertijd redeneren dat de student zelf eigenlijk al gestopt is.

Kortom, er is niet altijd een duidelijk onderscheid tussen uitschrijvingen op initiatief van de student en uitschrijvingen op initiatief van de instelling. Een passende analyse en aanpak richt zich op de oorzaken van de uitschrijvingen. Beseffend dat een duidelijk onderscheid tussen uitschrijvingen op initiatief van de student of van de instelling niet te maken is, zijn we op zoek gegaan naar de oorzaken.

3.1.2 Onderwijsovereenkomst

Formeel gezien is een uitschrijving een beëindiging van de onderwijsovereenkomst. Een onderwijsovereenkomst is een ‘persoonlijk’ contract tussen een student en de mbo-opleiding. In dit contract staat beschreven welke voorwaarden gelden voor de inschrijving en gedurende de tijd dat een student de opleiding volgt. In het contract staan verder welke rechten de student heeft. De opleiding is wettelijk verplicht om een schriftelijke onderwijsovereenkomst aan te gaan met een student. Zonder een ondertekend exemplaar kan een student niet ingeschreven worden bij een opleiding (art. 8.1.3 lid 1 WEB). In de schriftelijke onderwijsovereenkomst staan zaken zoals schoolregels, informatie over de klachtenregeling, begeleiding en regels voor schorsing.

Instellingen zijn wettelijk verplicht de rechten en plichten van de student en de opleiding vast te leggen in een schriftelijke onderwijsovereenkomst, deze bevat altijd informatie over (art. 8.1.3 lid 3 WEB):

- inhoud en inrichting van de opleiding, waaronder de leerweg en het niveau van de beroepsopleiding
- tijdvakken
- te verrichten prestaties (o.a. door een verwijzing naar onderwijs- en examenregeling, deelnemersstatuut en klachtenregeling)
- terugbetaling van voorschotten of cursusgeld
- schoolverzuim en aanwezigheid
- individuele afspraken over extra ondersteuning voor gehandicapte student
- gevallen waarin onderwijsovereenkomst kan worden ontbonden

In de schriftelijke onderwijsovereenkomst is ruimte voor individuele afspraken. Indien er sprake is van een student met extra ondersteuning, dan is het verplicht om afspraken hierover op te nemen in de onderwijsovereenkomst (art. 8.1.3 lid 3 onder g WEB).

In een brief aan de Tweede Kamer van 27 februari 2019 kondigt de minister aan de huidige schriftelijke onderwijsovereenkomst uit de wet te gaan schrappen². De minister wil in plaats daarvan regels voor schorsing en verwijdering vastleggen in de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). Ook wil de minister een zorgplicht opnemen, parallel aan de zorgplicht passend onderwijs in het primair en voortgezet onderwijs. Volgens de minister ontstaat er dan ook een wettelijke basis voor toezicht daarop door de inspectie. Het zal nog enige tijd duren voordat dit voornemen in wetgeving is omgezet. De internetconsultatie³ is eind januari 2020 afgesloten.

3.1.3 Redenen voor uitschrijving

Uitschrijving kan plaats vinden op initiatief van de student zelf. Deze kan de onderwijsovereenkomst beëindigen zonder dat er voorwaarden zijn voor de redenen. De instelling kan de onderwijsovereenkomst alleen beëindigen op basis van een aantal redenen die zijn vastgelegd in de onderwijsovereenkomst. Voor een verdere invulling van een aantal redenen wordt verwezen naar het studentenstatuut.⁴ Omdat de onderwijsovereenkomst (en het studentenstatuut) verschilt per instelling (en in beperkte mate per student) zijn de redenen niet overal exact hetzelfde omschreven. Echter, de voornaamste redenen zijn hetzelfde.

Er worden drie hoofdredenen benoemd:

2 <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/27/kamerbrief-over-onderwijsovereenkomst-mbo>

3 <https://www.internetconsultatie.nl/mborechtsbescherming>

4 Studentenstatuut ROC TOP:

https://www.roctop.nl/uploads/content/file/Studentenstatuut-2018-2019-DEFINITIEF-vastgesteld-door-CvB-en-met-instemming-SR_1575538087.pdf

Studentenstatuut ROCvA:

<https://www.rocva.nl/getmedia/6665070a-cfed-40b4-9bea-e15a554980a5/studentenstatuut-rocva-2018-1.PDF.aspx>

Studentenstatuut Mediacollege:

https://www.ma-web.nl/media/filer_public/7d/4e/7d4e381d-b34e-4bab-98a3-129a26400a34/studentenstatuut_ma.pdf

- bindend studieadvies
- verzuim
- disciplinaire maatregelen (overtreding regels, ordeverstoring, e.a.)

Daarnaast zijn er nog een aantal voor de hand liggende redenen, zoals het afronden van de opleiding en het overlijden van de student, maar deze zijn niet direct van toepassing op dit onderzoek. Opgemerkt dient te worden dat dit de formele redenen zijn voor uitschrijving, maar dat er vaak een uitgebreid proces aan voorafgegaan is: met gesprekken, mogelijke inzet hulpverlening, overwogen overstap andere opleiding, etc.

3.1.4 Bindend studieadvies

Afgelopen schooljaar (2018-2019) was de eerste keer dat een bindend studieadvies (bsa) kon worden gegeven in het mbo. Het bindend studieadvies is een beslissing van de mbo-instelling over de voortzetting van de opleiding. Elke student krijgt een studieadvies in het eerste studiejaar.

Het moment dat een student het bindend studieadvies ontvangt is afhankelijk van de duur van de opleiding. Bij een éénjarige studie, zoals een entreeopleiding, basisberoepsopleiding of specialistenopleiding, wordt het bindend studieadvies tussen de drie en vier maanden na de start van de opleiding gegeven. Voor alle studies die langer duren dan één jaar geldt dat een student het studieadvies ten minste na negen maanden en uiterlijk aan het eind van het eerste studiejaar van de opleiding ontvangt. Deze termijnen liggen wettelijk vast.

Bij een dreigend negatief studieadvies wordt eerst een waarschuwing gegeven, ofwel een voorlopig negatief studieadvies. Op die manier heeft de student nog mogelijkheden om een uiteindelijk definitief negatief advies te voorkomen.

Een student kan binnen twee weken beroep indienen tegen een negatief bindend studieadvies bij de Commissie van beroep voor de examens van de betreffende instelling. Een student kan zich beroepen op het feit dat geen rekening is gehouden met persoonlijke omstandigheden, het ontbreken van voorzieningen of passende begeleiding, of het achterwege blijven van een waarschuwing (art. 8.1.7a. lid 2 WEB).

Na een negatief bsa gaat de opleiding samen met de student kijken wat een andere passende opleiding is. Afhankelijk van het resultaat hiervan wordt de student

uitgeschreven, of wordt een andere opleiding gestart. Ook kan de student zelf aangeven uitgeschreven te willen worden.

Omdat het bindend studieadvies nieuw is in het mbo, is nog onduidelijk wat de effecten hiervan zijn op de lange termijn. Er is ten tijde van het schrijven van dit rapport nog geen zicht op het aantal afgegeven negatieve bindende studieadviezen in Amsterdam en hoe vaak studenten vervolgens geheel gestopt zijn met studeren. Ook zijn er geen centrale gegevens over het aantal (en de uitkomst van) beroepsprocedures tegen een negatief bindend studieadvies.

3.1.5 Voortijdig schoolverlaten

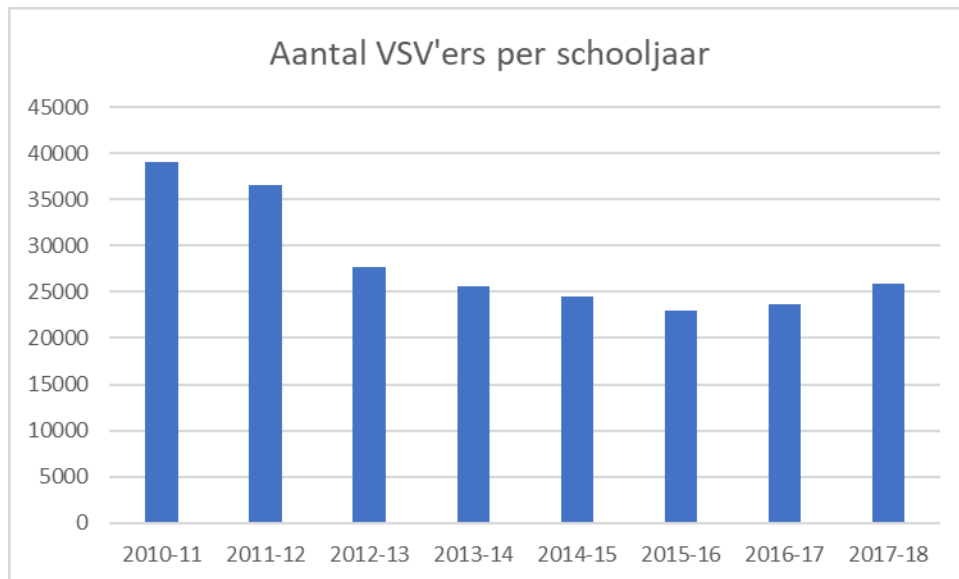
De wet educatie en beroepsonderwijs definieert een voortijdig schoolverlater als een jongere die niet meer leerplichtig is, nog geen 23 jaar oud is, en geen diploma heeft van een mbo-opleiding (niveau 2), havo-opleiding of vwo-opleiding. Deze definitie is opgebouwd uit artikelen 8.3.1 en artikel 8.1.8 WEB.⁵

Dit betekent dat jongeren die van het vmbo of praktijkonderwijs de overstap maken naar het mbo, maar daar uitvallen voordat ze een mbo niveau 2 diploma behalen, een voortijdig schoolverlater (ook wel VSV-er genoemd) zijn.

De aanpak VSV staat landelijk al jaren hoog op de politieke agenda. De VSV-cijfers zijn de afgelopen jaren flink gedaald, maar stijgen sinds twee jaar weer. Het afgelopen schooljaar was het VSV-percentage 1,89.⁶ Zie onderstaande figuur voor de absolute aantallen in Nederland.

⁵ https://wetten.overheid.nl/BWBR0007625/2020-01-01/#Hoofdstuk8_Titeldeel3_Artikel8.3.1

⁶ <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/onderwijs-algemeen/leerlingen-en-studenten/prestaties-voortijdig-schoolverlaten>

Het vermoeden is dat deze stijging komt door nieuwkomers in het onderwijs en groenpluk. Met groenpluk wordt bedoeld dat studenten worden verleid om voor het behalen van hun startkwalificatie al te gaan werken. Als het niet lukt om dit werk vol te houden zijn het alsnog VSV-ers.

De stijgende trend van het aantal VSV-ers is in Amsterdam ook zichtbaar. In het schooljaar 2017-2018 was het VSV-percentage: 2,96. Dit is een daling ten opzichte van het jaar daarvoor (3,06) maar een stijging ten opzichte van het schooljaar 2015 – 2016 (2,78).⁷

3.1.6 Praktijkonderwijs

Praktijkonderwijs (ook wel pro genoemd) is onderwijs dat bedoeld is voor leerlingen voor wie regulier vmbo of vmbo met leerwegondersteuning (lwoo) niet geschikt is. Op basis van een aantal criteria, met name of er sprake is van een leerachterstand van meer dan 3 jaar bij het verlaten van de basisschool, wordt bij het samenwerkingsverband passend onderwijs een toelaatbaarheidsverklaring aangevraagd voor het praktijkonderwijs. Onderwijs op een praktijkschool is gericht op het opdoen van praktische vaardigheden. De klassen op een praktijkschool zijn kleiner, en de lesdagen zijn korter dan op een reguliere school voor voortgezet onderwijs. Voor alle leerlingen die praktijkonderwijs volgen wordt een ontwikkelingsperspectief opgesteld (art. 26 WVO).

⁷ <https://www.amsterdam.nl/sociaaldomein/onderwijs-leerplicht/amsterdamse-mbo/mbo-cijfers!/>

In het kader van het PRO-ROC traject volgen een aantal leerlingen van het praktijkonderwijs een combi-opleiding tussen het mbo en de praktijkschool, waarbij ze hun entree-diploma kunnen halen terwijl ze op de praktijkschool ingeschreven staan.

In Amsterdam zijn er zeven praktijkscholen. Landelijk verlaten er ieder jaar ongeveer 6.000 leerlingen het praktijkonderwijs. Ongeveer de helft daarvan stroomt door naar vervolgonderwijs.⁸

3.1.7 Voortgezet speciaal onderwijs

Het voortgezet speciaal onderwijs (vso) is onderwijs voor jongeren die vanwege een beperking of een stoornis geen regulier onderwijs kunnen volgen.

Net als in het speciaal onderwijs aan leerlingen in de basisschoolleeftijd is ook het voortgezet speciaal onderwijs verdeeld in vier specialistische clusters:

- Cluster 1: onderwijs aan blinde en slechtziende kinderen.
- Cluster 2: onderwijs aan dove en slechthorende kinderen en kinderen met ernstige spraak-taalproblemen.
- Cluster 3: onderwijs aan kinderen met een lichamelijke of verstandelijke beperking en langdurig zieke kinderen.
- Cluster 4: onderwijs aan kinderen met ernstige gedragsproblemen en psychiatrische problemen.

De meeste kinderen die naar het vso gaan hebben eerder speciaal onderwijs of speciaal basisonderwijs (sbao) gevolgd. Ook voor leerlingen in het vso wordt een ontwikkelingsperspectief opgesteld. Hierin wordt o.a. een uitstroombestemming vastgelegd voor de leerling: dagbesteding, werk of vervolgonderwijs. De betreft de verwachting van de vervolgstap die de leerling na het praktijkonderwijs gaat maken. Voor dit onderzoek is met name de uitstroombestemming vervolgonderwijs relevant. Er zijn echter ook leerlingen met uitstroombestemming werk die doorstromen naar het mbo. Net als in het praktijkonderwijs bestaat er op een aantal vso scholen de mogelijkheid om i.s.m. met het mbo een mbo-entreediploma te behalen. In Amsterdam zijn er 13 vso-scholen.

⁸ <https://www.onderwijsincijfers.nl/themas/transities-in-het-onderwijs/studiesucces-van-pro-en-vso-leerlingen/studiesucces-van-pro-leerlingen/hoe-ziet-de-doorstroom-van-pro-leerlingen-eruit>

Ongeveer de helft van de vso leerlingen stroomt door naar vervolgonderwijs. Hierbij zijn er grote verschillen tussen de clusters.⁹ Zo gaat vanuit cluster 3 85% van de leerlingen na het vso niet meer naar school, terwijl vanuit cluster 4 dit maar 42% betreft.

3.1.8 Toelatingsrecht

1 augustus 2017 is de wet Vroegtijdige aanmelddatum en toelatingsrecht in werking getreden. Toelatingsrecht in het mbo betekent dat een student de opleiding kan kiezen die hij of zij wil, onder een aantal voorwaarden. Zo moet de student zich vóór 1 april aanmelden om recht te hebben op een adviesgesprek, en moet de student aan de vooropleidingseisen voldoen. Voor een aantal opleidingen gelden aanvullende bijzondere eisen. Een opleiding mag een student ook weigeren als er van tevoren een numerus fixus is ingesteld. Opleidingen mogen een student niet weigeren door selectie op hoge cijfers of motivatie, of op andere onduidelijke gronden. Onderdeel van de invoering van het toelatingsrecht is daarnaast het bindend studieadvies (art. 8.1.7a. WEB), verplichte deelname aan intake-activiteiten van de mbo-instelling en de mogelijkheid tot het vragen om een individueel studiekeuzeadvies (art. 8.0.4. WEB).

3.1.9 Studiefinanciering

Studenten in het mbo kunnen vanaf hun 18e tot hun 30e jaar aanspraak maken op studiefinanciering, als ze een BOL opleiding volgen. Studiefinanciering bestaat uit een basisbeurs, aanvullende beurs, een reisvoorziening en eventueel een lening. Studenten in het mbo kunnen overigens ook voor hun 18e al gebruik maken van het studentenreisproduct.

Voor studenten op mbo niveau 1 en 2 zijn de basisbeurs, de aanvullende beurs en het reisproduct altijd een gift. Ze hoeven het nooit terug te betalen¹⁰. De maximale duur voor studiefinanciering op niveau 1 en 2 is vier jaar.

Voor studenten op niveau 3 en 4 gelden andere regels. Zij ontvangen vier jaar lang een prestatiebeurs. Als zij binnen tien jaar hun diploma niet halen, moeten ze de basisbeurs, de aanvullende beurs en het reisproduct terugbetalen. Studenten met een

⁹ <https://www.onderwijsincijfers.nl/themas/transities-in-het-onderwijs/studiesucces-van-pro-en-vso-leerlingen/studiesucces-van-vso-leerlingen>

¹⁰ Tenzij ze meer dan vijf weken verzuimen, dan is de daarop volgende maand studiefinanciering geen gift maar een lening (art. 4.3 WSF jo art 4.4 WSF).

functiebeperking kunnen één jaar verlenging van deze prestatiebeurs krijgen en de diplomatermijn verlengen met vijf jaar. Een student die na een beroepsopleiding een specialistenopleiding volgt kan nog twee jaar extra prestatiebeurs aanvragen.

Na de prestatiebeurstermijn kan een mbo bol-student niveau 3 of 4, mits ingeschreven, nog drie jaar aanspraak maken op een reisvoorziening en bestaat nog drie jaar de mogelijkheid om te lenen.

Ongeacht het niveau of het diploma, moeten studenten de lening die ze zijn aangegaan altijd terugbetalen.

3.1.10 Rechtsbescherming

De minister heeft aangekondigd de vereiste van een schriftelijke onderwijsovereenkomst in de WEB te gaan schrappen en te vervangen door (o.a.) specifieke bepalingen omtrent schorsing, verwijdering en passend onderwijs. Zolang de schriftelijke onderwijsovereenkomst nog onderdeel uitmaakt van de WEB is de situatie als volgt:

‘Het klachtrecht heeft een belangrijke beschermingsfunctie voor de student als het bevoegd gezag de plichten die zijn overeengekomen in de onderwijsovereenkomst niet of onvoldoende nakomt. Ook vervult het klachtrecht een signaalfunctie met betrekking tot de kwaliteit van het onderwijs.’ Bescherming en kwaliteit zijn uitgangspunten in de memorie van toelichting op het wetsvoorstel waarbij de klachtencommissie verplicht werd gesteld voor het mbo.¹¹

Allerlei vormen van handelen of niet handelen, gedragingen of bejegingen jegens de student kunnen voor een klacht in aanmerking komen. Onder een gedraging kan ook een ‘besluit’ vallen. De wet stelt verplicht dat voor een mbo-instelling een klachtencommissie is ingericht ‘die is belast met de behandeling van en de advisering over klachten’ (art. 7.4.8a WEB).

In de praktijk doet een klachtencommissie uitspraken of een klacht gegrond of ongegrond is en geeft de commissie daarbij advies hoe de instelling zich kan verbeteren. Het is echter de vraag in hoeverre een klachtencommissies de student ook daadwerkelijk ‘beschermt’ wanneer een instellingen afspraken uit de

¹¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 34 347, nr. 3

onderwijsovereenkomst niet of onvoldoende nakomt, of dat een klachtencommissie vooral oog heeft voor het kwaliteitsaspect. Met andere woorden, profiteren vooral toekomstige studenten van een uitgebracht advies, of wordt voor de student die een klacht indient een misstand ook rechtgezet?

Sommige instellingen hebben als voorportaal naar een klachtencommissie een ombudsman, die meer oplossingsgericht op zoek gaat wanneer een student vastloopt met klachten.

Wanneer een student een bindende uitspraak wil bij een geschil over de naleving van de onderwijsovereenkomst, of wijziging of beëindiging van de onderwijsovereenkomst, dan zal de student toch naar de civiele rechter moeten.

Voor geschillen over beoordelingsbeslissingen over leerprestaties door een examiner of de examencommissie kan de mbo-student terecht bij de examencommissie (art. 7.5.1 WEB) van de onderwijsinstelling en aansluitend naar de commissie van beroep voor de examens (art. 7.5.2 WEB).

De student kan ook voor geschillen over het bindend studieadvies terecht bij de commissie van beroep voor de examens.

Desgewenst kan de student ook meteen, of na de commissie van beroep, voor beoordelingsbeslissingen over leerprestaties terecht bij de civiele rechter. De rechter is in het algemeen zeer terughoudend in een inhoudelijke beoordeling en zal voornamelijk kijken of bevoegdheden en procedures behoorlijk zijn doorlopen. Als het gaat om het (niet) uitreiken van het diploma zou een student in theorie ook naar de bestuursrechter kunnen.

Sinds 2003 is de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische Ziekte (Wgbh/cz) van toepassing op het mbo. Dit betekent dat discriminatie van studenten met een chronische ziekte of handicap verboden is, en dat een student recht heeft op de doeltreffende aanpassingen die nodig zijn om onderwijs te kunnen volgen. Alleen indien de onderwijsinstelling aan kan geven dat er sprake is van een onevenredige belasting, kan de onderwijsinstelling deze aanpassingen weigeren. Er mag geen onderscheid gemaakt worden op basis van handicap of chronische ziekte bij:

- de toegang tot loopbaanoriëntatie en beroepskeuzevoorlichting
- de toegang tot onderwijs
- het aanbieden van onderwijs

- het afnemen van toetsen
- het afronden van onderwijs.

Indien studenten van mening zijn dat een opleiding onvoldoende aanpassingen doet, of vanwege zijn handicap geweigerd wordt, kunnen zij om een oordeel vragen van het College voor de Rechten van de Mens. De oordelen van dit College geven inzicht in de verplichtingen die een mbo-instelling heeft. Zo oordeelde het College in 2016 dat het ROCvA onvoldoende aanpassingen had gedaan voor een student met een taalontwikkelingsstoornis¹². In 2017 gaf het College een oordeel¹³ over het Friesland College waarbij een student geweigerd werd voor een opleiding omdat hij vanwege een verminderde mond- en tongmotoriek en stotteren niet zelfstandig genoeg zou zijn om de opleiding te voltooien. Hierbij was het oordeel dat de instelling onvoldoende onderzocht had welke aanpassingen mogelijk waren en was er daarom sprake van discriminatie.

3.1.11 Onderwijsconsulenten

In Nederland kunnen onderwijsconsulenten worden ingeschakeld bij conflicten op het terrein van passend onderwijs. Onderwijsconsulenten bieden ouders, scholen en samenwerkingsverbanden passend onderwijs ondersteuning en begeleiding bij het vinden van een passende plek voor een kind. De consulenten werken onafhankelijk, onder een landelijke stichting, en worden gefinancierd door de rijksoverheid. Zowel ouders als de school kunnen een onderwijsconsulent inschakelen. De adviezen die de consulenten geven zijn niet bindend. Onderwijsconsulenten zijn beschikbaar voor advies voor basisonderwijs, voortgezet onderwijs en het mbo. In de praktijk gaat het overgrote deel van de in behandeling genomen zaken echter over basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Uit het jaarverslag¹⁴ van 2017-2018 blijkt dat van de 1.740 in behandeling genomen aanvragen slechts 4% het mbo betrof. In totaal gaat het dan om ongeveer 70 mbo casussen in heel Nederland. Hoewel onderwijsconsulenten beschikbaar zijn voor mbo-studenten, worden ze hier bijna niet voor ingezet.

¹² <https://mensenrechten.nl/nl/oordeel/2016-56>

¹³ <https://mensenrechten.nl/nl/oordeel/2017-57>

¹⁴ <https://www.onderwijsconsulenten.nl/wp-content/uploads/2019/02/Jaarverslag-Onderwijsconsulenten-2017-2018.pdf>

3.2 Amsterdams beleid

Ondanks vele interventies is schooluitval op het mbo nog steeds een hardnekkig probleem in Amsterdam. De gemeente investeert samen met de vo-scholen en mbo's in het tegengaan van VSV. De focus ligt daarbij op het behalen van een startkwalificatie.

Vooraf studenten met een kwetsbare onderwijspositie zijn gevoelig voor uitval. De definitie die de gemeente hanteert voor jongeren in een kwetsbare onderwijspositie is: jongeren die de overstap gemaakt hebben vanuit het praktijkonderwijs (pro), voortgezet speciaal onderwijs (vso), vmbo basisberoeps (vmbo-b) of mbo niveau Entree.

3.2.1 MBO-Agenda

Door middel van de MBO-Agenda investeert de gemeente Amsterdam in het mbo. In 2019 heeft de gemeente een nieuwe agenda¹⁵ ontwikkeld die voortbordurt op die daarvoor. Er worden twee ambities genoemd:

Ambitie 1: Toekomstbestendig middelbaar beroepsonderwijs

Onderwijsteams krijgen ruimte om zich verder te ontwikkelen en te experimenteren met nieuwe onderwijsinhoud en onderwijsvormen. Studenten krijgen vaardigheden aangeleerd die hard nodig zijn op de Amsterdamse arbeidsmarkt. De samenwerking met het bedrijfsleven wordt geïntensiveerd en mbo-instellingen pakken een grotere rol in het Leven Lang Ontwikkelen.

Ambitie 2: Optimale schoolloopbaan voor mbo-studenten

Alle mbo-studenten verdienen een optimale schoolloopbaan om hun talenten te ontwikkelen. De mbo-agenda zet in op begeleiding bij het vinden van stages en zorg voor studenten die daar behoefte aan hebben. In deze agenda staat talentontwikkeling van studenten centraal.

De volgende speerpunten worden genoemd:

1. Investeren in sterke onderwijsteams
2. Investeren in onderwijsinnovatie en vernieuwen curriculum

¹⁵ <https://www.amsterdam.nl/sociaaldomein/onderwijs-leerplicht/amsterdamse-mbo/>

3. Intensiveren samenwerking onderwijs – werkveld
4. Opzetten van een infrastructuur Leven Lang Ontwikkelen
5. Verbeteren overstap vo-mbo
6. Stimuleren van mbo-studenten om op te stromen en door te stromen
7. Voorkomen van verzuim en uitval door goede ondersteuning
8. Inzetten op jongeren in een kwetsbare onderwijspositie

De punten 5, 7 en 8 raken het meest aan dit onderzoek.

3.2.2 Uitvoeringsagenda 'Inzetten op jongeren in een kwetsbare onderwijspositie'

Het aanbod voor jongeren in de meest kwetsbare positie heeft een prominente rol gekregen middels de uitvoeringsagenda 'Inzetten op jongeren in een kwetsbare onderwijspositie 2019-2023'.¹⁶ Deze uitvoeringsagenda valt onder de MBO-Agenda 2019-2023 en is een uitwerking van speerpunten 7 en 8. Hiermee wordt een van de hoofddoelstellingen van de wetswijziging 'Regionale samenwerking voortijdig schoolverlaten en jongeren in een kwetsbare positie' uitgewerkt.

In de uitvoeringsagenda wordt ingezet op de volgende onderdelen:

- Weten wie deze jongeren zijn;
- Begeleiding op orde;
- Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt mbo niveaus Entree en 2.

Deze uitvoeringsagenda heeft voor deze periode (2019-2023) als ambitie dat alle Amsterdamse jongeren in een kwetsbare onderwijspositie ondersteuning op maat krijgen. Deze ondersteuning krijgen zij zowel binnen het onderwijs en (in hun zoektocht naar een passende) stageplek, als op hun uiteindelijke werkplek. Hiervoor zijn ook afspraken gemaakt met het bedrijfsleven. Samen met het bedrijfsleven zijn een aantal projecten gestart om voor jongeren op de entree-opleiding en een opleiding op niveau 2 de overstap naar werk makkelijker te maken.

De focus in deze uitvoeringsagenda ligt op drie groepen studenten:

1. Studenten in het mbo op Entree of niveau 2 opleidingen;

¹⁶ https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/805310/gams2019041_webtoegankelijkheid_kwetsb_jongeren.pdf

2. Studenten op het mbo die onder de definitie van het ministerie van OCW voor jongeren in een kwetsbare positie vallen (jongeren zonder startkwalificatie uit pro, vso, vmbo-b of mbo niveau entree);
3. Overbelaste studenten die onderwijs volgen op een van de plusscholen.

De keuze voor deze doelgroep komt voort het feit dat deze groep niet alleen een groter risico op voortijdig schoolverlaten kent, maar ook na het halen van het niveau 2 diploma nog steeds beperkte kansen op de arbeidsmarkt heeft. Verder geeft de gemeente in de uitvoeringsagenda ook aan behoefte te hebben aan meer kennis over de diversiteit binnen deze groep, om zo gericht aandacht te kunnen besteden aan de jongeren in de meest kwetsbare positie.

De gemeente investeert jaarlijks circa 3,7 miljoen euro in de uitvoeringsagenda. Ruim 1 miljoen euro per jaar daarvan wordt ingezet voor subsidie voor leerwerkcoaches op het ROCvA en ROC TOP. En 2,5 miljoen euro per jaar gaat naar de plusscholen ROC op Maat en de Amsterdamse Plus.

3.2.3 Leerwerkcoaches

De capaciteit van door ROCvA en ROCTOP ingezette leerwerkcoaches is met de uitvoeringsagenda uitgebreid. Er worden nu 600 jongeren per jaar door een leerwerkcoach begeleid. De leerwerkcoaches begeleiden jongeren op een entreeopleiding of niveau 2 opleiding bij het vinden van een stage en het doorstromen naar werk. Zij zijn intensiever betrokken dan reguliere stagebegeleiders. Ook zorgen zij bij jongeren vanuit het praktijkonderwijs en het vso voor een warme overdracht naar de jobcoaches van de gemeente.

3.2.4 Jobcoaches

Jongeren uit het praktijkonderwijs en het vso worden begeleid door een jobcoach van de gemeente voor de overstap naar werk, onderwijs of een andere vorm van dagbesteding. Deze jobcoaches werken bij de afdeling pro-vso van de afdeling W&R (Werk & Re-integratie) van de gemeente Amsterdam. Zij ondersteunen jongeren die vanuit het praktijkonderwijs of het vso aan het werk gaan bij het vinden en behouden van een passende baan. Bij mbo-instellingen bleek ook behoefte te zijn aan de inzet van deze jobcoaches en hun kennis van de doelgroep voor de jongeren die de overstap naar het mbo hebben gemaakt. Er is daarom gestart met de inzet van jobcoaches op het mbo, met als voordeel dat zij langduriger betrokken kunnen zijn

bij een jongere. Het gaat hierbij om jongeren die na hun entree-diploma niet door kunnen stromen naar een niveau 2 opleiding en begeleiding nodig hebben bij de stap naar werk.

3.2.5 Plusscholen

Onderdeel van de uitvoeringsagenda is een convenant tussen de gemeente Amsterdam en de zogenaamde 'plusscholen' ROC op Maat (ROCvA) en de Amsterdamse Plus (ROC TOP). Dit convenant is in maart 2019 gesloten. De plusscholen zijn toegankelijk voor jongeren die zijn uitgevallen of dreigen uit te vallen uit het voortgezet of mbo onderwijs en die kampen met zodanige problemen dat zij niet in staat zijn om in het reguliere onderwijs mee te draaien. Het gaat om problematiek op meerdere leefgebieden: gezondheid, onderwijs & werk, financiën, vrije tijd, sociale omgeving, justitie en wonen. In de praktijk gaat het (o.a.) om jongeren met structureel justitiële contacten (top-1000), dakloze en/of verslaafde jongeren, loverboys en slachtoffers hiervan, (zeer) jonge moeders/vaders, jongeren die thuis mishandeld worden/zijn en jongeren die begeleid wonen. Vaak gaat het om een combinatie van bovenstaande problemen en is er daarnaast ook sprake van (lichte) verstandelijke beperking. Bij de verschillende plusscholen is ruimte voor in totaal ongeveer 600 studenten.

De voorzieningen bieden deze jongeren de kans om hun leven weer op de rit te krijgen. Dit doen de plusscholen door met kleine klassen te werken en extra begeleiding te bieden op school en daarbuiten. Daarnaast wordt er geïnvesteerd in samenwerking met het bedrijfsleven om deze groep een goede aansluiting te geven op de arbeidsmarkt.

In het convenant zijn afspraken gemaakt over de samenwerking tussen de locaties en de verbinding die hierbij wordt gelegd met het bedrijfsleven en de gemeentelijke instanties. Ook wordt de intake en toeleiding meer gezamenlijk georganiseerd.

3.2.6 Leerplicht

Jongeren zijn tot hun 18^e leerplichtig en vallen daarbij onder de leerplichtwet. Daarna zijn ze tot hun 23ste jaar kwalificatieplichtig en vallen ze onder de RMC-wetgeving (Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten). In Amsterdam wordt de leerplichtwet door bureau leerplicht uitgevoerd en de RMC wetgeving door de verschillende Jongerenpunten in de stad.

Aan iedere mbo-opleiding is een leerplichtambtenaar verbonden die nauw contact heeft met het zorgteam op de locatie. Deze ambtenaar komt in beeld als er verzuim optreedt, maar kan ook worden ingezet als er zorgen zijn over een student. De leerplichtambtenaar kan daarbij de verbinding zijn tussen de school en de externe hulpverlening. Vaak wordt er op dit vlak samengewerkt met het stedelijke MBO-Jeugdteam. De werkwijze van leerplicht in Amsterdam op het mbo is vastgelegd in het Amsterdams handboek leerplicht, richtlijnen voor MBO¹⁷. Hierin is benoemd dat de leerplichtambtenaar:

- erop toeziet dat studenten tot 18 jaar bij een school staan ingeschreven totdat zij een startkwalificatie hebben;
- erop toeziet dat jongeren van 18 tot 23 jaar die nog geen startkwalificatie hebben, bezig zijn deze te halen;
- een onderzoek instelt als er een melding binnenkomt dat een student zonder toestemming van school weg blijft;
- samenwerkt met de school en andere partners om spijbelaars en uitvallers zo snel mogelijk weer naar school terug te laten keren, eventueel met hulp van een jeugdarts, een jeugdadviseur, de jeugdzorg of een andere instelling.

Er wordt gewerkt volgens de Methodische Aanpak Schoolverzuim (MAS)¹⁸, waarin op basis van het aanpakken van de oorzaken van schoolverzuim verschillende routes zijn vastgelegd voor de preventie van langdurig schoolverzuim.

3.2.7 RMC en Jongerenpunt

De wetgeving op het terrein van de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten (RMC) is niet in een aparte wet vastgelegd. De RMC-functie is vastgelegd in een aantal artikelen over verzuim, voortijdig schoolverlaten en de functie van de gemeente hierin in de Wet op het Voortgezet Onderwijs, de Wet Educatie en Beroepsonderwijs en de Wet op de Expertise Centra. Met ingang van 1 januari 2019 zijn deze wetten gewijzigd met o.a. als doel om de aanpak van voortijdig schoolverlaten te verbreden naar jongeren voor wie het halen van een startkwalificatie niet haalbaar is. Dit betekent dat ook een groep jongeren die officieel niet tellen als voortijdig schoolverlater, toch worden meegenomen in de RMC-aanpak. Scholen en gemeente zijn verplicht afspraken te maken over deze jongeren en deze te volgen tot hun 23e. Daarbij gaat het om:

17 https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/737858/handboek_leerplicht_mbo.pdf

18 https://www.ingrado.nl/assets/uploads/infographic_MAS_A4.pdf

- jongeren met een niveau 1 diploma en werkzaam op grond van een aanstelling of arbeidsovereenkomst;
- jongeren met een diploma of getuigschrift Praktijkonderwijs en werkzaam op grond van een aanstelling of arbeidsovereenkomst.
- Jongeren met een getuigschrift van het arbeidsmarktgerichte uitstroomprofiel of het uitstroomprofiel dagbesteding van het speciaal onderwijs en werkzaam op grond van een aanstelling of arbeidsovereenkomst.

Binnen de Amsterdamse RMC-regio (Regio 21, Agglomeratie Amsterdam) zijn er afspraken over de wijze waarop de registratie van uitval plaatsvindt, en hoe de verantwoordelijkheden voor de aanpak van VSV zijn verdeeld. Een belangrijke rol hierbij is weggelegd voor het Jongerenpunt.

De jongerenadviseurs van het Jongerenpunt komen in beeld wanneer een student ouder is dan 18 jaar en nog geen startkwalificatie heeft behaald. De adviseurs van het Jongerenpunt kunnen preventief in worden gezet ter voorkoming van uitval, maar worden ook ingezet voor een vervolgtraject op het moment dat school geen optie (meer) is door middel van werk-trajecten en jobcoaching. Door het recent gevormde mbo-team van het Jongerenpunt zal het meer de verbinding met de scholen en het MBO-Jeugdteam zoeken ter verbetering van het vangnet voor mbo-studenten in een kwetsbare positie.

In 2020 wordt een nieuw programmaplan voor de regio opgesteld.

3.2.8 MBO Jeugdteam

Met de invoering van de Jeugdwet is in Amsterdam gestart met Ouder- en Kindteams (OKT) waarin diverse hulpverleners samenwerken voor het bieden van hulp aan gezinnen en jongeren. Ook kan een OKT doorverwijzen naar meer gespecialiseerde hulp. Specifiek voor het mbo is een apart team van start gegaan, het MBO-Jeugdteam. Het MBO-Jeugdteam ondersteunt jongeren op het mbo Amsterdam. Het team bestaat uit jeugdadviseurs, jeugdartsen en jeugdpsychologen, die op de verschillende mbo locaties werkzaam zijn. De focus van het team is gericht op bredere problematiek. Naar het MBO-Jeugdteam kan worden verwezen door de mentor of een andere begeleider binnen de instelling. Ook kan een jongere zelfstandig contact opnemen met een adviseur uit het team. Het MBO-Jeugdteam werkt samen met de mbo-instellingen, maar is inhoudelijk onafhankelijk.

3.2.9 VIA-project

De Volksbond Streetcornerwork (VBSCW) biedt middels het project VIA begeleiding aan voor jongeren die zijn uitgevallen of dreigen uit te vallen op school. Ze krijgen begeleiding op alle leefgebieden om de situatie te stabiliseren. Het einddoel is duurzame uitstroom richting school, of een andere vorm van dagbesteding als dat passender is. De coaches van VIA werken vanuit de vraag en de kracht van de jongere. VIA werkt outreachend. Dat wil zeggen dat de coach vanuit de wijk werkt waar de jongere woont. De coach kan op plekken afspreken die prettig zijn voor de jongere, of meegaan naar afspraken. Ook gaat VIA op huisbezoek wanneer een jongere buiten beeld raakt. De coaches van VIA zijn verbonden aan de Jongerenpunten, het MBO-Jeugdteam en verschillende locaties van de mbo-instellingen.

3.2.10 Schuldenproblematiek

Uit de 'Staat van de Stad Amsterdam'¹⁹ uit 2019 blijkt dat jongeren tussen 18 en 34 twee keer zo vaak schulden hebben als andere Amsterdammers. Het gaat om 24% van de jongeren. Tegelijkertijd zien jongeren het hebben van een schuld minder vaak als een probleem. Hoger opgeleide jongeren hebben vaker een schuld dan lager opgeleide jongeren, waarschijnlijk betreft het daarbij met name ook een verschil in studieschuld.

In januari 2020 kondigde het College van Amsterdam de aanpak 'Jongeren schuldenvrije start'²⁰ aan. Doel hiervan is om jongeren te helpen hun schulden sneller af te lossen. Schulden worden gezien als een bron voor stress, en een drempel voor het opbouwen van een toekomst en het volgen van een opleiding. Ook is het voor jongeren vaak lastiger om van schulden af te komen. Onderdeel van de aanpak is de actieve benadering en begeleiding vanuit adviseurs van het Jongerenpunt. Op basis van een begeleidingsplan wordt door de gemeentelijke Kredietbank onderhandeld met schuldeisers. De schulden worden afgekocht en de jongere krijgt een sociale lening bij de gemeentelijke Kredietbank. Als doelen uit het begeleidingsplan gehaald worden, zoals het halen van een diploma, kan een deel van de schuld – 750 euro – worden kwijtgescholden. De gemeente hoopt hiermee 150 jongeren te helpen in 2020, de kosten zijn het eerste jaar naar verwachting 350.000 euro.

¹⁹ https://www.ois.amsterdam.nl/downloads/pdf/2019_staat_van_de_stad_x.pdf

²⁰ <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/college/wethouder/marjolein-moorman/persberichten/amsterdam-gaat-schulden-jongeren/>

3.2.11 OCO

Sinds 2006 informeert en adviseert OCO (stichting Onderwijs Consumenten Organisatie) ouders, leerlingen en studenten over het Amsterdamse onderwijs.

Voor het bieden van informatie is de website onderwijsconsument.nl het voornaamste kanaal. De website genereerde in 2019 1,1 miljoen unieke paginaweergaven. De website bevat veelgestelde vragen, schoolkeuzeinformatie, actuele artikelen, de voorlichtingsagenda, een platform voor medezeggenschap en informatie over OCO.

De helpdesk van OCO geeft informatie en advies per telefoon, email en Whatsapp. Ook kan een persoonlijk adviesgesprek gevoerd worden op het kantoor van OCO. In 2019 kwamen 1.233 vragen binnen bij de helpdesk. Het merendeel van deze vragen ging over het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Ook voor vragen over het mbo kunnen ouders en studenten bij OCO terecht.

In 2019 beantwoordde OCO 111 vragen over het mbo en de overstap naar het mbo. Dit is een sterke toename vergeleken met eerdere jaren (48 vragen in 2017, 90 in 2018) die vooral toe te schrijven is aan de toegenomen inzet en bekendheid van OCO op het terrein van het mbo. Het grootste deel van de mbo-vragen in 2019 was informatief van aard. In dertien situaties betrof het een probleem waarbij de student of ouder meer ondersteuning nodig had dan alleen informatie.

De meeste vragen over het mbo hadden betrekking op de leerplicht. Voorbeelden van vragen zijn: 'Ik ben 18 geworden, moet ik nog naar school?' en 'Mijn kind zit thuis en gaat niet naar zijn opleiding, wie kan hem hiertoe dwingen?'. Ook toelating was een belangrijk thema, met vragen als 'Mag een opleiding mij weigeren omdat ik te oud ben?' en 'De opleiding denkt dat ik beter naar een andere opleiding kan gaan, mag dat?'. Overige vragen gaan over de beoordeling, kwaliteit van onderwijs, beschikbare ondersteuning op school en schoolkeuze.

3.3 Kwaliteitsagenda's mbo-instellingen

In de Regeling kwaliteitsafspraken mbo 2019-2022²¹ is o.a. vastgelegd welke elementen mbo-instellingen op dienen te nemen in hun kwaliteitsagenda om in aanmerking te komen voor aanvullende middelen voor de verbetering van de

²¹ <https://wetten.overheid.nl/BWBR0041053/2020-01-01>

kwaliteit. Mbo-instellingen krijgen deze middelen bovenop de lumpsum, een kwart van het budget is resultaatafhankelijk, daarmee wil de overheid sturen op kwaliteitsbeleid. De instellingen zijn verplicht om in hun kwaliteitsagenda voor de periode 2019-2022 eenderde van de middelen in te zetten voor de landelijke speerpunten:

- Jongeren in een kwetsbare positie (JiKP)
- Gelijke kansen
- Opleiden voor de arbeidsmarkt van de toekomst

Voor dit onderzoek is het speerpunt Jongeren in een kwetsbare positie het meest relevant, in de regeling omschreven als: Kwetsbare jongeren door uitstekend onderwijs en persoonlijke begeleiding maximaal ondersteunen met als doel om uitval te voorkomen, door te stromen naar een hoger niveau of een goede start te maken op de arbeidsmarkt. In de regeling worden voor dit speerpunt kwantitatieve en kwalitatieve analyse-elementen genoemd die instellingen mee dienen te nemen in de analyse in hun kwaliteitsagenda:

Kwantitatief:

- a. Analyse van de huidige populatie kwetsbare jongeren: instroom uit praktijkonderwijs, vso, vmbo-bb (waaronder leerwerktrajecten) op onderwijsniveau (entree en mbo 2)
- b. Analyse van vsv, op onderwijsniveau (entree, mbo 2-4)
- c. Analyse van in ieder geval niveau 2 opleidingen met matig of slecht arbeidsmarktperspectief, concreet: welke opleidingen (BC-code) scoren onder de 70% signaalwaarde van de indicator arbeidsmarktperspectief?

Kwalitatief:

- d. (Knelpunten in) de huidige aanpak voor deze jongeren. Daarbij wordt ingegaan op de inzet van zowel de mbo-instelling als de regionale partners (vmbo-scholen, gemeenten, zorginstellingen, bedrijven etc.)

In de regeling worden als bijpassende indicatoren genoemd:

1. VSV
2. Arbeidsmarkttrendement niveau 2-opleidingen

De regeling stelt verder dat de instelling op basis van de eigen analyse dient te bepalen welke maatregelen het sterkst bijdragen aan het behalen van de doelstelling.

Maatregelen die volgens de regeling onder andere binnen het speerpunt Jongeren in kwetsbare positie passen zijn:

- Terugdringen (of vasthouden) van niveau VSV. Op landelijk niveau wordt vastgehouden aan de doelstelling van minder dan 20.000 VSV'ers in 2021 (gemeten over schooljaar 19/20)
- Kwetsbare jongeren voorbereiden op en begeleiden naar en op de arbeidsmarkt en volgen na het verlaten van het onderwijs (i.s.m. gemeenten)
- Organiseren van een regionaal sluitend vangnet voor jongeren in een kwetsbare positie (i.s.m. gemeenten)

3.3.1 Kwaliteitsagenda ROCvA

Het ROC van Amsterdam werkt in de kwaliteitsagenda aan twee ambities gericht op kwetsbare jongeren. De eerste richt zich op het bieden van kansen met als doel een zelfredzaam bestaan. De tweede richt zich op het voorkomen van voortijdig schoolverlaten.

Jongeren in kwetsbare positie:

- LEC als spil in een goedwerkende zorgstructuur.
- Inzet van coaches, zoals de pluscoaches, verder uitbreiden en zorgen voor een duurzame invulling. De coaches werken oplossingsgericht en de resultaten zijn positief.
- Bieden van maatwerk in de opleidingen.

Voortijdig schoolverlaten:

- VSV aanpak als integraal onderdeel van de bedrijfsvoering.
- Inrichten van begeleiding en voorzieningen gericht op studenten met specifieke hulpvragen.
- Nauwe samenwerking met ketenpartners, zoals budgetcoaches, schoolmaatschappelijk werkers, schoolartsen en leerplicht- of RMC-functionarissen.

3.3.2 Kwaliteitsagenda ROC TOP

In de kwaliteitsagenda van ROC TOP worden de volgende maatregelen genoemd om de positie van jongeren in een kwetsbare positie te versterken:

Ondersteuning bij doorstroom:

- Op de Amsterdamse Plus, de plusvoorziening van ROC TOP zijn doorstroomcoaches ingezet om jongeren te ondersteunen bij de doorstroom naar het reguliere mbo op niveau 3 en 4.
- Het programma MYCoach richt zich op studenten van een BOL opleiding die gecoacht worden door een vrijwilliger, iemand uit de buurt, een HvA student of een medewerker van het stadsdeel. De coaching duurt ongeveer vijf maanden en is gericht op de vraag van de student zelf met betrekking tot de overstap naar een vervolgopleiding of baan.
- Een project waarin de thuisomgeving van de studenten betrokken wordt en netwerktrainingen door een netwerkcoach worden gegeven.

Aansluiten bij hulpvragen:

- ROC TOP heeft samen met hulpverleners een visie ontwikkeld op studentenondersteuning die aansluit bij de eigen hulpvragen.

Gepersonaliseerd onderwijs:

- ROC TOP werkt aan gepersonaliseerd onderwijs, en creëert zo leersituaties waarin het studenten worden gestimuleerd in het ontdekken en ontwikkelen van hun talenten.

3.3.3 Kwaliteitsagenda HMC

Bij het Hout- en meubileringscollege wordt in de kwaliteitsagenda de ambitie op het terrein van jongeren in een kwetsbare positie goeddeels ingevuld met het bieden van de juiste begeleiding op het terrein van passend onderwijs en het voorkomen van voortijdig schooluitval.

Passend onderwijs:

- Herijken van aanbod op het terrein van passend onderwijs met een focus op ondersteuning in de eerste lijn. De begeleiding dichterbij of binnen het onderwijs vormgeven, waar mogelijk groepsgewijs.
- Deskundigheidsontwikkeling op het terrein van met name gedragsproblematiek, ontwikkelingsstoornissen en de omgang hiermee.

Voortijdig schooluitval:

- VSV-aantallen binnen of rond de norm van OCW.
- Focus op voorlichting, informatievoorziening en intake voor een goede keuze bij de overstap naar het HMC.

3.3.4 Kwaliteitsagenda Mediacollege

Binnen de kwaliteitsagenda heeft het Mediacollege drie gebieden benoemd waarin de extra begeleiding voor kwetsbare jongeren, uitgevoerd door de medewerkers van het Trajectbureau, is in te delen.

Preventie:

- In nauwe samenwerking met de gemeente en instanties wordt gewerkt aan preventie op het terrein van depressie, schulden en middelengebruik.

Sociaal-emotionele problematiek:

- Door middel van de inzet van het MBO-Jeugdteam wordt begeleiding geboden aan kwetsbare jongeren met sociaal-emotionele problematiek, om te voorkomen dat ze uitvallen.

Onderwijsbeperkingen:

- De expertise van de docenten in alle opleidingsteams op het terrein van onderwijsbeperkingen is in het kader van passend onderwijs vergroot. Specifieke aandacht hierbij is geweest op het vaker voorkomende onderwijsbeperkingen als AD(H)D en ASS bij studenten van het mediacollege.

3.4 Landelijk onderzoeken

3.4.1 Effecten van voortijdig schoolverlaten

Er zijn veel kwantitatieve data over het effect van het verlaten van school zonder een startkwalificatie. In de CBP notitie 'Jongeren met afstand tot de arbeidsmarkt in beeld'²² zijn forse verschillen te zien tussen jongeren die wel en jongeren die niet economisch zelfstandig zijn. Van de jongeren tussen 21 en 30 jaar die wél economisch zelfstandig zijn is slechts één op de tien voortijdig schoolverlater (9,7%). Van de jongeren die niet economisch zelfstandig zijn is dat ruimt een kwart (26,3%). In hetzelfde onderzoek wordt ook een hoger aantal niet zelfstandige jongeren gezien bij factoren als schoolwisseling(en) op het VO (8,7% tov 13,8%), ooit praktijkonderwijs hebben gevolgd (0,7% tov 2,4%) en ooit ingeschreven op het lwoo (9,4 tov 15,0%).

²² <https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/cpb-notitie-IBO-jongeren-met-afstand-tot-de-arbeidsmarkt-in-beeld.pdf>

Mannen, jongeren met een migratieachtergrond en inwoners van de G4 hebben een hogere kans op economische onzelfstandigheid. Overigens toont hetzelfde onderzoek aan dat de economische zelfstandigheid geen statisch gegeven is. Veel jongeren hebben wisselend meer of minder werk, en zijn daarom het ene moment wel in staat een eigen inkomen te verdienen en het andere moment niet.

3.4.2 Monitoring Toelatingsrecht

Er is beperkt onderzoek beschikbaar over de effecten van het toelatingsrecht. Het onderzoeksprogramma Evaluatie en monitoring wet vroegtijdige aanmelddatum en toelatingsrecht mbo is ondergebracht bij het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO). Hiervan is in juli 2019 een eerste tussenrapportage²³ gepubliceerd. Hierin is o.a. gekeken naar de informatievoorziening door de mbo-instellingen, de intake en het toelatingsrecht. Op de meeste websites van de mbo-instellingen is de basisinformatie rondom het toelatingsrecht redelijk te vinden.

Opvallend is echter dat bij een kwart van de instellingen geen informatie over het recht op het individueel studiekeuzeadvies te vinden is. Bij instellingen waarbij wel informatie op de website te vinden is, wordt deze door de onderzoekers vaak gezien als onvoldoende duidelijk. Ook rond de aanmelddatum en het recht op toelating is soms onduidelijke of juridisch incorrecte informatie te vinden. Overigens is dit deel van het onderzoek uitgevoerd in de zomer van 2018. De inschatting van de onderzoekers is dat sindsdien de informatie waarschijnlijk nog verder is uitgebreid.

Uit onderzoek op basis van een vragenlijst die is ingevuld door de mbo-instellingen zelf blijkt ook dat slechts weinig studenten zelf vragen om een studiekeuzeadvies. Een meerderheid van de respondenten stelt dat het geen of slechts enkele studenten betreft, of geeft aan het niet te weten. In case-studies en de enquête is ook gekeken naar klachten of problemen die zich hebben voorgedaan vanwege het toelatingsrecht.

Specifieke groepen die worden genoemd waar instellingen zorgen over hebben zijn:

- Praktijkonderwijs- en vso-leerlingen met een uitstroomprofiel voor werk, die doorstromen naar de entree-opleiding;
- Gediplomeerde vmbo-leerlingen uit de kaderberoepsgerichte leerweg die doorstromen naar mbo-niveau 4;

23 <https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2019/07/Evaluatie-en-monitor-wet-vroegtijdige-aanmelddatum-en-toelatingsrecht-mbo-Tussenrapportage-2019-deel-1-290619.pdf>

- Gediplomeerde studenten van mbo-niveau 2 die doorstromen naar niveau 4;
- NT2-doorstromers van Entree naar niveau 2;
- Instromers met een grote (en soms vooraf niet bekende) ondersteuningsbehoefte.

Het grootste deel van deze tussenrapportage is gebaseerd op analyse van de websites en vragenlijsten bij de mbo-instellingen zelf. Eind 2019 werd verder onderzoek verwacht, ook onder studenten. Dit onderzoek is echter nog niet gepubliceerd.

3.4.3 mbo en passend onderwijs

In de landelijke beeldvorming, in de media, bestaat vaak het idee dat de wetgeving passend onderwijs alleen van toepassing is op het basisonderwijs en voortgezet onderwijs. Ook binnen het mbo werden bij aanvang van passend onderwijs (1 augustus 2014) weinig veranderingen verwacht. Het voornaamste wettelijke verschil was de afschaffing van de leerlinggebonden financiering, ook wel het rugzakje genoemd. In plaats van een bepaald bedrag per leerling met een bepaalde ondersteuningsbehoefte, gaat er nu een algemeen budget voor passend onderwijs naar mbo-instellingen. In 2014 dacht men nog dat de invoering van passend onderwijs vooral een procedurele en technische verandering zou zijn, zo blijkt uit de recent gepubliceerde analyse²⁴ van het evaluatieprogramma passend onderwijs. Pas later is het inzicht gekomen dat er onderwijsinhoudelijke gevolgen zijn. De definitie rondom beleid voor passend onderwijs in het mbo is sterk wisselend. Zo maakt een deel van de instellingen onderscheid tussen enerzijds 'passend onderwijs' voor studenten met een beperking, stoornis of aandoening en anderzijds andere groepen leerlingen die ondersteuning nodig hebben. Er zijn ook instellingen die dit onderscheid niet maken.

Deze recente analyse is gebaseerd op een zelfrapportage in de vorm van een vragenlijst bij opleidingsmanagers en zorgcoördinatoren van mbo-instellingen. De respondenten is gevraagd naar de factoren die een rol spelen bij de toelating. Wettelijk gezien mag alleen de vooropleiding een rol spelen bij de toelating. Toch geeft 34% aan dat de motivatie van de student veel of zeer veel als criterium gebruikt wordt. Vergelijkbare percentages zijn te vinden voor de criteria geschiktheid voor beroep, kans op stageplaats, kans op behalen diploma. De aard en de ernst van een handicap speelt bij 45% van de respondenten 'wisselend' een rol, en bij 15% van de respondenten veel/zeer veel een rol. Dit betekent dat aankomende studenten vaak

²⁴ Passend onderwijs in het mbo. Derde meting monitor, T.Eimers, R. Kennis, augustus 2019

nog steeds beoordeeld worden op criteria die wettelijk niet meer zijn toegestaan gezien het toelatingsrecht. Overigens geven de respondenten ook aan dat expliciete weigering bij de instelling op basis van de ondersteuning nooit of slechts incidenteel voorkomt. Vaker wordt er met de jongere gekeken naar een alternatieve opleiding binnen de instelling. Opvallend is dat, zo stelt het rapport, van de instellingen waar niet-toelating tot de instelling voorkomt, bijna een derde (29%) niet weet of en hoe die jongeren na hun afwijzing begeleid worden naar een ander traject.

In het onderzoek is verder aan de respondenten gevraagd of er sprake is van thuiszitters. Daarbij ging het om jongeren onder de achttien die leerplichtig of kwalificatieplichtig zijn en zonder geldige reden meer dan vier weken ongeoorloofd verzuimen, jongeren die niet meer staan ingeschreven bij het mbo zijn niet meegenomen.

De mate waarin de opleidingsmanagers aangeven te maken te hebben gehad met thuiszitters is sterk wisselend:

- Van de redenen voor het thuiszitten geven de respondenten aan dat ongeveer 60% thuiszit in verband met zware en complexe problemen, waar het onderwijs maar beperkt invloed op heeft. Voorbeelden zijn (o.a.) angststoornissen, gedragsproblemen (al dan niet in combinatie met instabiele thuissituaties), financiële problemen, criminaliteit, zwangerschap.
- Bij ongeveer 10% geven de respondenten aan dat het gaat om ziekte, of lichamelijke problemen, waardoor een student de opleiding niet kan volgen.
- De overige groep van ongeveer 30% gaat volgens de respondenten niet naar school vanwege gebrek aan motivatie door verkeerde studiekeuze, of het betreft jongeren die liever werken.

3.4.4 Positionering Praktijkonderwijs

Praktijkonderwijs in de huidige vorm bestaat in Nederland twintig jaar. Reeds bij aanvang was er discussie over de vraag of dit onderwijs, gericht op jongeren die niet geacht worden in staat te zijn hun vmbo diploma te halen, beter geïntegreerd kon zijn bij het reguliere vmbo of beter apart georganiseerd kon worden. Uiteindelijk is gekozen voor een aparte wijze van organiseren met eigen toelatingscriteria en financiering. Het praktijkonderwijs wordt over het algemeen gezien als een succesvolle onderwijsvoorziening waarbij een aanzienlijk aantal leerlingen weet door te stromen naar het mbo. Oorspronkelijk was dit niet direct de verwachting, immers, wettelijk gezien leidt het praktijkonderwijs volgens de WVO (artikel 10f, lid 3) op

naar functies op de arbeidsmarkt onder het niveau van de entree-opleiding.²⁵ Toch stroomt ongeveer 45-45% jaarlijks door naar het mbo, waarbij ongeveer een derde hiervan reeds binnen het praktijkonderwijs het mbo-1 diploma behaald heeft.²⁶

Met de invoering van passend onderwijs is er opnieuw discussie ontstaan over de positionering van praktijkonderwijs. De financiering en indicatiestelling voor praktijkonderwijs verloopt nu via de samenwerkingsverbanden passend onderwijs. Wel gelden de landelijke criteria voor toelating tot het praktijkonderwijs nog steeds. In het rapport 'Doorstroom van praktijkonderwijs naar mbo'²⁷ van het evaluatieprogramma passend onderwijs concluderen de onderzoekers dat het wettelijk kader niet (geheel) aansluit bij de meer gangbare praktijk in andere onderwijssectoren. Zo is de ruimte binnen de wetgeving voor de invulling van praktijkonderwijs is erg groot in vergelijking met andere onderwijssoorten. Tegelijkertijd hebben de onderzoekers twijfels bij de mogelijkheden om de doorstroom (die immers behoorlijk stabiel is) te vergroten en wordt de ruimte in de wetgeving door veel scholen gezien als een succesfactor.

In een gezamenlijk 'position paper'²⁸ voor de hoorzitting in de Tweede Kamer over praktijkonderwijs in december 2019 benoemden de praktijkscholen zelf dat het van belang is om de mogelijkheid om op de praktijkschool reeds een entree-diploma te halen meer landelijke erkenning verdient. Door middel van landelijke kaders zou duidelijk moeten worden dat de overstap van het praktijkonderwijs naar het mbo pas mogelijk is na afronding van de praktijkschool, al dan niet al met een entree-diploma. Daarmee geven ze aan geen voorstander te zijn van de drempelloze instroom van entree-opleiding voor leerlingen van het praktijkonderwijs. Ook zijn de praktijkscholen geen voorstander van de huidige financiering via de samenwerkingsverbanden.

3.5 Cijfers op een rij

Zoals hierboven reeds genoemd, tonen de cijfers op het terrein van VSV na een eerdere daling, nu weer een stijging. Er zijn hierbij grote verschillen per stad (in

25 <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002399/2020-01-01>

26 <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/onderwijs-algemeen/leerlingen-en-studenten/prestaties-voortijdig-schoolverlaten>

27 <https://evaluatiepassendonderwijs.nl/publicaties/doorstroom-praktijkonderwijs-naar-mbo/>

28 Position Paper Sectorraad Praktijkonderwijs Rondetafelgesprek Tweede Kamer 12 december 2019

Amsterdam ligt het aantal VSV-ers hoger dan het landelijk gemiddelde), per onderwijsinstelling, per niveau van de opleiding, de vooropleiding en persoonlijke kenmerken.

De gemeente Amsterdam werkt met een dashboard²⁹ om de voortgang van de MBO-Agenda te monitoren. Hierin wordt een overzicht bijgehouden van het aantal VSV-ers per instelling. De cijfers verouderen echter snel en een deel van de gegevens zijn al enkele jaren oud. In de bijlage hebben we een overzicht gemaakt van de meest actuele gepubliceerde cijfers (november 2019) met betrekking tot de uitval van studenten in het mbo. Deze zijn gebaseerd op gegevens van DUO en hebben betrekking op schooljaar 2018-2019.³⁰

<i>Instelling</i>	<i>BBL-1</i>	<i>BOL-1</i>	<i>BBL-2</i>	<i>BOL-2</i>
Media College				9,5
ROC TOP		28,5	(40)	15,3
HMC			(12,3)	6,6
ROCvA	(30,8)	25,8	12,5	12
Landelijk gemiddelde	25,1	22,9	10,7	8,9
Normpercentage	27,5	27,5	9,4	9,4

Tabel 1. Percentage VSV van de Amsterdamse MBO-instellingen per leerweg voor niveau 1 en 2, de percentages tussen haakjes betreffen relatief kleine aantallen VSV-ers.

Opvallend hierbij is dat met uitzondering van de BOL niveau 2 opleidingen van het Hout- en Meubilering (HMC) alle opleidingssoorten op alle instellingen een hoger percentage VSV-ers hebben dan het landelijk gemiddelde. Ook wordt duidelijk dat bij alle instellingen een deel van de opleidingsniveaus boven het door het ministerie van OCW vastgestelde normpercentage scoren. Het niet voldoen aan de normpercentages heeft consequenties voor de resultaatafhankelijke bekostiging van instellingen. Een deel van de relatief hoge uitval bij ROC TOP en ROCvA kan mogelijk verklaard worden door de aanwezigheid van de plusscholen ROC op Maat en de Amsterdamse Plus. Het betreft hierbij een complexe doelgroep met een hoger risico op uitval.

²⁹ <https://www.amsterdam.nl/sociaaldomein/onderwijs-leerplicht/amsterdamse-mbo/mbo-cijfers!/>

³⁰ https://duo.nl/open_onderwijsdata/publicaties/kw!/

In onderstaande tabel kijken we naar jongeren die de overstap maken naar het mbo vanuit het vso of het Praktijkonderwijs. Uit de factsheets van DUO ³¹ over jongeren in een kwetsbare positie hebben we een overzicht gemaakt van de instroom in het mbo op niveaus 1 en 2.

<i>Instroom MBO</i>	<i>MBO1</i>	<i>PRO</i>	<i>VMBO-BBL</i>	<i>VSO-arbeid</i>	<i>VSO-vervolgonderwijs</i>
<i>Niveau 1</i>					
ROC TOP	34	30	15	12	10
ROCvA	26	23	32	11	7
<i>Niveau 2</i>					
ROC TOP	50	5	30	(1)	14
ROCvA	23	9	65	1	2
Media College	8	(1)	86	(3)	(1)
HMC	7	(5)	86	(1)	(2)

Tabel 2. Percentage deelnemers dat van een bepaalde vooropleiding komt.

NB: de cijfers tussen haakjes betreffen een aantal deelnemers dat kleiner is dan 10.

Er zijn grote verschillen te zien in de instroom bij de verschillende mbo-instellingen. Bij de entree-opleidingen is zichtbaar dat bij ROCvA relatief meer jongeren vanuit het vmbo komen, en bij ROC TOP meer jongeren van een andere entree-opleiding of praktijkonderwijs. Bij de niveau 2 opleidingen is een opvallend verschil dat bij ROC TOP de helft van de studenten van een entree-opleiding komt, terwijl bij ROCvA het grootste deel direct vanaf het vmbo zich aanmeldt. ROC TOP heeft van alle instellingen het grootste percentage studenten uit het voortgezet speciaal onderwijs die met uitstroomperspectief vervolgonderwijs naar een mbo niveau 2 opleiding gaan. Dit is 14%, terwijl dit bij de andere instellingen niet boven de 2% uitkomt. Het landelijk gemiddelde is 4%. Interessant is verder dat ruim 11% van de studenten van de entree-opleiding met een uitstroomperspectief arbeid vanuit het vso is gekomen.

31 https://duo.nl/open_onderwijsdata/images/kwj-regio-021-agglomeratie-amsterdam-18-19.pdf

4. Casusanalyse

Bij de casusanalyse stonden de volgende vragen centraal:

- wat is de tijdlijn van problemen, ondersteuning en onderwijs geweest?
- wat zijn cruciale momenten hierin geweest?
- wat zijn succesfactoren geweest in de ondersteuning?
- wat zijn faalfactoren geweest in de ondersteuning?

De kwalitatieve analyse is gebaseerd op bestudering van 18 dossiers en 7 interviews met jongeren.

4.1 Analyse

Schooluitval hangt vaak samen met zaken die zich buiten de schoolse situatie afspelen. Deze hebben weer invloed op de leerprestaties en de aanwezigheid op school. Het is soms moeilijk om te achterhalen waar de kern van het probleem zit. Dat komt in deze analyse ook heel duidelijk naar voren. De problematiek die speelt in de leefgebieden buiten school is dusdanig hardnekkig dat die invloed heeft op de prestaties op school. Het is moeilijk om invloed uit te oefenen op problematiek buiten school en schoolprestaties, maar daar ligt wel de sleutel om schooluitval terug te dringen.

Uit de casuïstiek en gesprekken met de jongere blijkt dat de wil om een diploma te halen er wel degelijk is. Jongeren willen meedraaien op school en geen buitenbeentje zijn. Jongeren ervaren het als een mislukking als dat niet lukt, zo blijkt met name uit de interviews. Door een herhalende uitval wordt dit gevoel steeds groter, wat een negatieve invloed heeft op het zelfbeeld. Het lijkt zo te zijn dat het gedrag dat deze jongeren vertonen op school, van afwezigheid en schijnbare desinteresse, eigenlijk een angst is om te falen.

Uit de casuïstiek blijkt dat op het moment dat er op school een aantal dingen niet goed gaan, de automatische reactie niet is om harder te gaan werken, maar om zich juist terug te trekken. Het gevoel van 'het zal wel weer niet lukken' overheerst op zo'n moment. Door gedrag wat daarop volgt (verzuim, ongeïnteresseerde houding) wordt de student uiteindelijk ongeschikt voor de opleiding geacht. Als gepleegde interventies dan niet helpen wordt een jongere uitgeschreven. De jongeren die we hebben gesproken geven aan dat het op nieuw beginnen steeds moeilijker wordt, en

sommige geven aan daarom ook liever niet meer naar school te gaan. Dan maar geen diploma.

Aan de andere kant zien we dat waar studenten – ondanks de problemen die er zijn – wel de mogelijkheid krijgen om op maat hun opleiding te vervolgen, daar een dusdanig zelfvertrouwen van kunnen krijgen dat ook de motivatie en het positieve gedrag terugkomen en het wel lukt om school vol te houden.

De volgende factoren bleken cruciaal in het geval van dreigende uitval:

1. Aandacht en contact
2. Erop af
3. Eén helder plan
4. Flexibiliteit en maatwerk
5. Niveau
6. Uitdagend onderwijs en coaching op studievaardigheden

4.2 Succes-en faalfactoren

Factor 1: Aandacht en contact

Echte aandacht voor de student helpt. Dat ligt misschien voor de hand, maar uit de interviews en onderzochte casuïstiek blijkt dat aandacht ook heel subtiel kan zijn. De aandacht kan bestaan uit contact met een mentor, docent of hulpverlener. Het kan een kort gesprek zijn, of een uitgebreide intake. Als een jongere zich gezien en gehoord voelt, dan doet dat wat. Als een student weet dat die gemist wordt op de opleiding, dan voelt die veel meer urgentie om aanwezig te zijn.

Aan de andere kant wordt aangegeven dat het ontbreken van aandacht en contact een negatief effect heeft. Jongeren ervaren de massaliteit van het mbo als overweldigend. De focus op prestatie en aanwezigheid worden ook als onpersoonlijk ervaren. Als persoonlijk contact ontbreekt dan verliest de jongere langzaam maar zeker de verbinding. Als de verbinding niet wordt hersteld, dan verdwijnt een jongere uiteindelijk uit beeld.

Zo zei een van de respondenten aan dat ze geen idee had naar welk lokaal ze moest op haar eerste dag. Ze is toen maar naar huis gegaan.

Uit de analyse blijkt dat jongeren contacten benoemen op twee niveaus: informeel en formeel. Jongeren vinden informeel contact heel prettig.

Een jongere gaf aan dat ze goed contact had met haar mentor. Als ze te laat kwam, dan werd de mentor niet boos maar vroeg juist hoe het met haar ging. Dat creëerde vertrouwen bij de jongere, waardoor ze uiteindelijk open durfde te zijn over haar thuissituatie.

Andersom werd het gemis van informeel contact ook genoemd:

Eén van de studenten vertelde dat ze toch naar de laatste schooldag van het jaar was gegaan, terwijl ze wist dat ze de opleiding niet meer zou halen. Haar medestudenten kregen hun diploma met een korte toespraak, maar tegen haar werd niets gezegd. Daar heeft ze naar eigen zeggen nog steeds last van.

Ook het formele contact is van belang. Het doorverwijzen van jongeren naar hulpverlening kan een grote stap zijn voor jongeren. Uit de casuïstiek blijkt dat zo'n stap wel cruciaal kan zijn.

De respondenten geven aan het prettig te vinden dat de hulpverlener los staat van school. Ze willen niet dat hun verhalen daar bekend worden. Ze zeggen dat ze op school zitten om hun diploma te halen en liever niet hebben dat men op school te veel van de problematiek weet.

Als de hulpverlener daadwerkelijk het contact kan leggen met de jongere, vast kan houden en aan de problemen kan laten werken, dat kan dat weer een positieve invloed hebben op de schoolprestaties. In casuïstiek waarbij de student goed contact heeft met de hulpverlening, en de hulpverlener goed contact heeft met school, kwam naar voren in de interviews dat de kans op uitval vermindert. De student is in beeld, voelt zich gezien en weet waar die op terug kan vallen.

In de casuïstiek die wij zijn tegengekomen, werd een externe hulpverlener soms te laat ingezet, pas bij uitschrijving. Dat brengt ons bij de volgende factor:

Factor 2: Erop af

Voor veel studenten zal het intern zorgaanbod afdoende zijn. Maar dat is niet het geval bij situaties met meer complexe problematiek, die in de door ons bestudeerde dossiers naar voren komt. Dan blijkt dat intensieve hulp pas wordt ingezet wanneer er sprake is van problematisch gedrag of hoog verzuim.

Omdat het systeem zo is ingericht dat school een groot deel van de begeleiding en zorg op zich neemt bestaat het risico dat een probleemsituatie te lang wordt 'binnengehouden'. Dat is uiteindelijk meestal niet in belang van de student, zelfs als die aangeeft geen hulp nodig te hebben. Tijdige inzet van outreachende hulp blijkt dan een goed alternatief.

Van studenten die van de radar verdwijnen kun je niet verwachten dat ze uit zichzelf aan de bel trekken. Daar moet iemand naartoe die ze achter de voordeur vandaan haalt. De jongeren geven uiteindelijk zelf ook aan dat ze hulp liever eerder hadden gehad, omdat ze dan misschien hun diploma nog wel zouden hebben gehaald.

Soms geven jongeren ook aan, dat ze zich door de aangeboden hulp realiseren dat er zo veel met ze aan de hand is, dat school nog helemaal geen optie is:

Een van de respondenten vertelde dat ze in de tijd dat ze op school zat samen met haar baby bij een vriendin op een kamertje woonde. Het feit dat ze school toen nog even heeft volgehouden vindt ze nu een wonder. Pas toen ze hulp kreeg realiseerde ze zich dat er eerst een aantal stappen moesten worden gezet voordat ze weer op een nieuwe opleiding zou kunnen gaan starten.

Uitval is niet per definitie negatief, als er maar een goed en kansrijk alternatief is. Dat zagen we bij een casus waarbij het duidelijk was dat een overstap naar niveau 4 te hoog gegrepen was. De studieschuld was al dusdanig hoog dat is geadviseerd te gaan werken. De student is daar nu heel blij mee.

Factor 3: Eén helder plan

Zoals hiervoor staat beschreven, is goede begeleiding van cruciaal belang. Maar daarbij wordt wel duidelijk dat de samenwerking tussen de betrokken professionals bepalend is. In de casuïstiek waarin wordt beschreven dat er voorafgaand aan de start van de studie een plan wordt gemaakt met alle betrokkenen, is de kans van slagen het

grootst. Vanzelfsprekend moet de student onderdeel zijn van dit plan. De student moet op de hoogte zijn van de taken en rollen van de hulpverleners, en weten wat de eigen verantwoordelijkheid is in het geheel.

In de casuïstiek komt een student naar voren die al vaak is uitgevallen. Ze vond het moeilijk om haar problemen te delen met school en liep daar steeds op vast.

Op de opleiding die ze nu volgt zijn haar problemen bekend. Een externe hulpverlener heeft intensief contact met school en zorgt voor afstemming op een gezamenlijk begeleidingsplan. De student voelt zich gesteund en is daardoor gemotiveerd om haar opleiding af te ronden.

Factor 4: Flexibiliteit en maatwerk

De studenten in de de onderzochte dossiers hebben zoveel problemen aan hun hoofd, dat ze moeite hebben met het dagelijkse stramien dat op school van hen wordt verwacht. Denk daarbij aan huisvestingsproblematiek, psychische problematiek, een instabiele thuissituatie etc.

Zo vertelde een meisje dat het haar niet lukte om elke dag op tijd te zijn, omdat ze iedere nacht ergens anders sliep. Ze had gehoopt dat school daar wat flexibeler mee om zou gaan, totdat ze weer een vaste plek had.

Dergelijke woonproblemen kosten letterlijk zoveel energie dat het lastig is om regulier mee te draaien. Ook fysieke ongemak maakt meedoen lastig:

Een ander vertelde dat ze door een fysieke probleem niet lang kon zitten en niet lang kon staan. Aangezien ze een dansopleiding deed, was het geen optie om die voort te zetten. Ze had gehoopt dat de opleiding haar een alternatief programma zou bieden, of advies bij de overstap naar een andere opleiding rekening houdend met haar vakken. Maar nu ze is uitgevallen moet ze bij een nieuwe start alles overdoen. Zelfs algemene vakken als rekenen en Nederlands.

Uiteraard hebben flexibiliteit en maatwerk grenzen, maar in casuïstiek waar het is gelukt om jongeren binnenboord te houden blijken het wel succesfactoren.

Een zwangere student krijgt een aangepast rooster. Ook raakt ze tijdens haar verlof niet uit beeld, omdat de hulpverlener contact houdt met student en school. Daardoor kan ze na haar verlof weer direct starten.

We zagen ook een voorbeeld van maatwerk bij mentale problemen:

Een student die behandeld werd voor zijn depressie kon zijn lessen blijven volgen dankzij een aanpassing in het rooster. Bovendien is er een stage gezocht op een plek waar hij zich prettig voelde en mocht hij mondeling examen doen.

Het bieden van maatwerk heeft als effect dat de student zich gezien en gehoord voelt en daardoor beter te motiveren is. Daarnaast zorgt het feit dat de jongere in lastige omstandigheden niet uitvalt voor meer zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld.

Factor 5: Niveau

In een aantal casussen die zijn onderzocht speelt het niveau van de respondent een rol. Jongeren met een laag IQ en daarbij nog psychosociale problematiek hebben het heel moeilijk om mee te komen, helemaal binnen het reguliere mbo. De wil is vaak groot om dat diploma te behalen, maar de mogelijkheden zijn beperkt.

In een aantal casussen zien we jongeren die vanuit het praktijkonderwijs het advies krijgen om niet naar het mbo te gaan, dat toch doen en vervolgens pijnlijk stranden.

Aan de andere kant zijn jongeren die van het praktijkonderwijs komen wel erg gemotiveerd om hun mbo-diploma te halen. Als die op de juiste manier wordt ingezet kan hun motivatie een katalysator zijn op weg naar het diploma. Dit is een punt van aandacht in de overgang van het praktijkonderwijs naar het mbo. Jongeren moeten kansen krijgen, maar je wil ze niet willens en wetens opzadelen met een extra teleurstelling.

Als de praktijkschool dan geen alternatief heeft, of de pro-roc route geen oplossing is, zal er wellicht toch nagedacht moeten worden over nieuwe routes waarbij deze doelgroep ook een perspectief heeft op een diploma of een waardevol certificaat.

Factor 6: Uitdagend onderwijs en coaching op studievoordigheden

Door studenten uitdagend en praktijkgericht onderwijs te bieden, zijn ze meer gemotiveerd en zien ze waar ze het voor doen.

Dat blijkt ook uit een van de casussen waarbij een jongere met een depressie op een stage terecht komt waar hij helemaal tot bloei komt. Deze praktijkervaring geeft een student zelfvertrouwen.

Daarnaast moet er naast het onderwijs en de hulpverlening op andere leefgebieden ook aandacht zijn voor studievoordigheden. Uit de casuïstiek blijkt dat als hier door een mentor of coach aandacht aan wordt besteed, de kans van slagen groter is.

Dat coaching met een 'klik' het verschil kan maken blijkt ook uit onderstaande casus:

Ze is 19 jaar oud en door problematiek op verschillende leefgebieden lukt het haar niet om haar middelbare school af te ronden. De problemen thuis zijn dusdanig heftig dat ze zich op school niet kan concentreren en gaat verzuimen.

Vervolgens probeert ze het op verschillende entree-opleidingen, maar telkens lukt het haar niet om het vol te houden. Het is niet te moeilijk voor haar, maar nog steeds zit alles wat speelt buiten school in de weg.

Nadat ze weer is uitgeschreven meldt ze zich bij het Jongerenpunt. Haar schulden blijven maar oplopen en na het verlies van haar studiefinanciering heeft ze geen inkomen meer. Via de medewerker van het Jongerenpunt wordt ze doorverwezen naar hulpverlening.

In eerste instantie is ze daar helemaal niet blij mee. In haar jeugd heeft ze al veel hulpverleners voorbij zien komen en daar heeft ze geen goed gevoel aan overgehouden. Maar aan de andere kant ziet ze ook in dat het zo niet verder kan, dat er wat moet gebeuren. Ze wil die uitkering helemaal niet, ze wil een diploma halen, een leuke baan vinden. En dan een huisje, een 'normaal' leven.

Als ze voor het eerst met de hulpverlener spreekt merkt ze meteen dat er een klik is. Deze persoon begrijpt haar. Samen maken ze een plan om haar problemen aan te pakken, maar ze praten ook over haar wensen en plannen voor de toekomst.

Haar wens om weer naar school te gaan wordt ingewilligd door een aanmelding

bij een kleinschalige entreeopleiding waar ze heel snel kan starten. Dit geeft haar energie. Haar hulpverlener heeft een afspraak georganiseerd met haar mentor en de begeleiders van school. Samen maken ze een plan en spraken ze ook af wie waar verantwoordelijk voor was.

Ze vindt het nog steeds moeilijk om het over haar problemen te hebben. Vooral de problemen die niets met school te maken hebben. Maar ze merkt dat school hier heel begripvol op reageert. Dit geeft haar moed en vertrouwen.

Inmiddels heeft ze haar diploma bijna behaald. Het plan is naar behoren uitgevoerd, en telkens als het mis dreigde te gaan, was er wel iemand uit de kring van begeleiding om haar heen die haar opving. Totdat dit bijna niet meer nodig is en ze gewoon uit eigen beweging elke dag naar school gaat.

Ze wil ook haar niveau 2 nog behalen op deze school en daarna ziet ze het nog wel. De rust die ze voelt en de controle die ze weer heeft geven haar het vertrouwen dat het daarna ook wel weer goed komt.

5. Netwerkgesprekken

5.1 Werkwijze en doel netwerkgesprekken

De netwerkgesprekken zijn een rijke bron van informatie geweest binnen het onderzoek. In persoonlijke interviews hebben mensen die vanuit diverse perspectieven werken aan het onderwijssucces van (toekomstige) mbo-studenten hun ervaringen gedeeld. In de interviews kwamen zowel factoren aan bod die een rol spelen voor de groep uitgeschreven studenten, als zaken die in bredere zin van belang zijn voor de ondersteuningsstructuur in het mbo.

We hebben 22 netwerkgesprekken gevoerd, met in totaal 26 personen. Daarnaast zijn de voorlopige resultaten in september 2019 besproken met de werkgroep van de Amsterdamse MBO-Agenda.

In de netwerkgesprekken hebben we gezocht naar verschillende perspectieven van organisaties en professionals die bij mbo-studenten betrokken zijn. Met een aantal personen hebben we hierna vervolggesprekken gevoerd om conclusies te toetsen en afspraken te maken over toekomstige voorlichting en doorverwijzing. We hebben met de volgende (typen) organisaties en professionals gesproken:

Voortgezet onderwijs

- Scholen voor praktijkonderwijs
- Scholen voor vmbo
- Scholen voor voortgezet speciaal onderwijs
- Tussenvoorzieningen
- Samenwerkingsverband passend onderwijs VO

Mbo:

- Plusvoorziening
- ROC op Maat
- LEC's

Hulpverlening/ondersteuning:

- Leerplicht
- MBO-Jeugdteam
- VIA
- Jongerenpunten
- Werk en Re-integratie (W&R)
- Kamers met Kansen

Daarnaast hebben we gesproken met diverse beleidsmedewerkers en adviseurs van de gemeente Amsterdam en stadsdelen. Een volledige lijst is in de bijlage opgenomen. Tot slot is er een gesprek geweest met een aantal professionals, waarbij de focus lag op het in kaart brengen van de succesfactoren. Een verslag van dit gesprek is opgenomen als bijlage.

5.2 Onderzoeksvragen netwerkgesprekken

De vragen die in de gesprekken aan de orde zijn geweest zijn:

- Hoe ziet de ondersteuningsstructuur eruit voor mbo-studenten?
- Welke succes- en faalfactoren zijn er bij de ondersteuningsstructuur?
- Hoe verloopt de overstap van studenten naar het mbo?
- Welke succes- en faalfactoren zijn er bij de overstap?
- Wat zijn de oorzaken voor ongewenste uitschrijvingen van mbo-studenten?
- Welke stappen worden er gezet na de uitschrijving van studenten?
- Welke verbetermogelijkheden zijn er om uitschrijvingen te voorkomen?

De gesprekspartners waren erg divers in positie, kennis, ervaringen en professionele rol. Ze werken allemaal aan goed onderwijs en ondersteuning voor jongeren voor wie een zorgeloze schoolloopbaan niet vanzelfsprekend is. Kijkend naar de onderzoeksvragen zijn er dan ook veel eensgezinde antwoorden naar boven gekomen. Ook zijn er ook verschillen zichtbaar. Daarbij is de blik vanuit het voortgezet onderwijs vaak anders dan van professionals op het mbo. Ook is er een verschil tussen de blik vanuit hulpverlening en de blik vanuit het onderwijs.

5.3 Hoe ziet de ondersteuningsstructuur eruit voor mbo-studenten?

Bij alle mbo-opleidingen is de mentor het eerste aanspreekpunt voor de student wanneer er vragen of knelpunten zijn. Er is over het algemeen een wekelijks mentoruur, en de mentor signaleert mogelijke problemen bij de student.

De zorgcoördinator speelt een centrale rol wanneer het gaat om het zorgen voor passend onderwijs en het organiseren van de juiste onderwijskundige ondersteuning en eventuele aanpassingen.

Op iedere mbo-instelling werken jeugdadviseurs van het mbo-Jeugdteam, waar jongeren en ouders kunnen aankloppen voor advies en ondersteuning bij problemen die voortkomen uit de gezinssituatie of uit een combinatie van factoren thuis en op school. Verder zijn er ook op alle instellingen pluscoaches beschikbaar. Zij werken gericht aan het voorkomen van verzuim en uitval.

Zo is er op iedere instelling een breed ondersteuningsaanbod beschikbaar, deze verschilt per mbo-instelling en soms per locatie en opleiding. Bij het ROCvA neemt het LEC een centrale positie in voor het organiseren van de ondersteuning. Bij ROC TOP speelt de mentor een meer centrale rol.

5.4 Wat zijn succes- en faalfactoren voor de ondersteuningsstructuur?

Uit de gesprekken met de gesprekspartners komen vijf verschillende succes- en faalfactoren voor de ondersteuningsstructuur naar voren:

- diversiteit, in aanspreekpunt en ondersteuning
- afstand, tussen de verschillende voorzieningen
- continuïteit, vast aanspreekpunt
- snelheid, van inzet van ondersteuning
- betrokkenheid, van het netwerk van de jongeren

Diversiteit

De diversiteit van de beschikbare ondersteuning wordt in de gesprekken genoemd als grootste succesfactor maar ook als grootste faalfactor.

Het ondersteuningsaanbod is breed en divers. Dit levert soms verwarring op wie het juiste aanspreekpunt is. Vanuit de professionals in het mbo zelf wordt het palet aan ondersteuning als heel logisch en transparant ervaren. Voor mensen die 'van buiten' komen is het minder logisch. Dit verschilt uiteraard per persoon en per organisatie, maar de vraag 'Hoe zit het nu precies en bij wie kan ik terecht?' komt vaak terug.

Diversiteit in aanbod betekent ook dat er verschillen zijn in individuele ondersteuningsmogelijkheden voor leerlingen op het terrein van passend onderwijs. De mogelijkheden voor individuele aanpassingen wisselen per opleiding en instelling, en soms ook per mentor of zorgcoördinator. Dan gaat het bijvoorbeeld om toetsen, verzuim, belastbaarheid of begeleiding.

Onduidelijkheid over het juiste aanspreekpunt en verschillen tussen opleidingen vormen komen allebei voort uit diversiteit in het aanbod. Dit is de eerste factor.

Afstand

Een tweede factor betreft de afstand die sommige gesprekspartners ervaren tussen de verschillende voorzieningen, zoals tussen onderwijs en Jongerenpunt, of tussen leerplicht en MBO-team. Hierbij zien we overigens een verschil tussen professionals met een actief netwerk en professionals die meer binnen een eigen opdracht of beperkter netwerk werken.

Continuïteit

Een terugkerend thema in de netwerkgesprekken is het belang van continuïteit van ondersteuning voor de student. Een deel van de jongeren waar we het over hebben is niet snel geneigd om hulp te vragen, en het opbouwen van vertrouwen kost tijd. Een vast aanspreekpunt is daarom een succesfactor.

Lastig is dat veel ondersteuning gekoppeld is aan een bepaalde fase in de loopbaan van een jongere, of aan een bepaalde type ondersteuningsvraag. Bepaalde ondersteuning is gekoppeld aan het onderwijs, zoals een mentor of een mbo-jeugdadviseur, terwijl andere ondersteuning gekoppeld is aan de woonplaats van een jongere. Daarom is vaak een overdracht nodig. Soms juist op cruciale en kwetsbare overstapmomenten waarbij continuïteit van ondersteuning doorslaggevend is.

Zo geven verschillende gesprekspartners uit het VO aan dat zij soms, ook als dat niet echt meer de bedoeling is, een jongere die vastloopt op het mbo kunnen helpen. Simpelweg omdat ze die jongere goed kennen van de jaren ervoor.

Een tweede voorbeeld is dat er vanuit het Jongerenpunt graag nauwer samengewerkt wordt met mbo-instellingen bij het signaleren van problemen en het ondersteunen van jongeren. Maar het is lastig om hierin duurzame relaties op te bouwen omdat het Jongerenpunt werkt op basis van het stadsdeel waar de jongere woont en de mbo-instellingen studenten hebben uit heel Amsterdam (en daarbuiten).

In Amsterdam wordt binnen diverse pilots en afspraken reeds gewerkt aan het versterken van de verbinding tussen de ondersteuningsstructuren, met als doel de continuïteit voor studenten te vergroten.

Snelheid

Een factor die nauw samenhangt met bovenstaande continuïteit is de snelheid waarmee de juiste ondersteuning geboden kan worden. Verschillende professionals geven aan dat dit, ondanks alle goede intenties, toch vaak te lang duurt.

Hierbij is het goed om te benoemen dat we in de gesprekken nadrukkelijk hebben ingezoomd op situaties waarbij jongeren vastliepen, tussen wal en schip raakten, etc. Dit wil dus nog niet zeggen dat er sprake is van structureel te langzame inzet van ondersteuning.

Specifiek genoemde factoren die vertragend kunnen werken zijn de informatie die de student zelf geeft bij de overstap (komen we in volgende deel op terug) en de soms te lange periode voordat leerplicht of een jeugdadviseur benaderd wordt.

Ook hierbij geldt dat de verschillen groot zijn, maar dat verschillende professionals van leerplicht en het MBO-Jeugdteam hebben aangegeven graag eerder betrokken te zijn. Zoals een jeugdadviseur zei: 'Soms komen we er achter dat een jongere uitgeschreven wordt, zonder dat wij de jongere ooit in beeld hebben gehad. Dat is jammer.' Vanuit het Jongerenpunt wordt aangegeven dat men graag eerder in gesprek zou willen met jongeren die (dreigen) uit te vallen. Opvallend hierbij is hoe breed de behoefte bij de gesprekspartners bestaat om zelf sneller betrokken te zijn. Een mogelijke keerzijde hiervan is dat er veel hulpverlening e.d. 'naar voren' wordt gehaald, voordat duidelijk is welke partij het beste de jongere verder kan begeleiden.

Betrokkenheid

De betrokkenheid van het netwerk van de jongere zelf is een succesfactor voor de schoolloopbaan en de noodzakelijke begeleiding. Vooral als jongeren niet geneigd zijn om zelf hulp te vragen, terwijl ze moeite hebben om overzicht te houden op de verplichtingen die het volgen van een mbo-opleiding met zich meebrengt.

De meeste professionals die in het betrekken van het netwerk hebben geïnvesteerd zijn positief over de winst die hiermee te behalen is. Op veel plekken gebeurt dit al door middel van voorlichting aan ouders, of door nadrukkelijk jongeren te adviseren om een vertrouwd iemand mee te nemen.

Lastig hierbij is dat op basis van de wetgeving de jongere zelf altijd het eerste aanspreekpunt is, en dat die niet altijd wil dat de ouders geïnformeerd worden.

5.5 Hoe verloopt de overstap van studenten naar het mbo?

Met de invoering van het toelatingsrecht, verloopt de overstap naar het mbo volgens een vaste procedure. Voorafgaand aan de overstap werkt de leerling samen met de mentor en de decaan aan een goede studiekeuze. Hierbij wordt gezocht naar een opleiding die qua niveau, interesse en mogelijkheden goed bij de leerling past. Voor jongeren die vanaf het praktijkonderwijs de overstap willen maken, is er de mogelijkheid tot het volgen van het PRO-ROC traject, waarmee zij binnen de

praktijkschool hun mbo niveau 1 opleiding kunnen behalen. Ook hebben ze de mogelijkheid om direct zelf de overstap te maken, zonder het PRO-ROC traject.

Alle jongeren die vanuit het reguliere voortgezet onderwijs de overstap naar het mbo maken worden in Amsterdam ingevoerd in het overstapdashboard. Hierin kunnen de individuele leerlingen gevolgd worden door de 'aanleverende' school, de mbo-instelling en leerplicht. Aanmelding vindt in principe plaats vóór 1 april, waarna een gemeenschappelijke kennismakingsactiviteit en soms een individueel gesprek plaatsvindt door de mbo-opleiding. In het overstapdashboard is o.a. zichtbaar of de aanmelding heeft plaatsgevonden, en of de student daadwerkelijk aan de studie begint. Met jongeren die per 1 oktober (nog) niet gestart zijn, gaat iemand van leerplicht aan de slag.

Voor iedere leerling die wordt ingeschreven wordt er een onderwijsovereenkomst ondertekend. Indien er sprake is van individuele aanpassingen of ondersteuning wordt dit in een bijlage bij de onderwijsovereenkomst opgenomen.

5.6 Welke succes- en faalfactoren zijn er bij de overstap?

In het kader van dit onderzoek naar uitschrijving hebben de meeste gesprekspartners aangegeven dat een aanzienlijk deel van de uitschrijvingen voorkomen had kunnen worden als er bij de overstap naar het mbo dingen anders zouden zijn gelopen.

Daarbij worden vier factoren genoemd:

- niveau van de student
- inhoudelijke aansluiting met de opleiding
- ondersteuningsbehoefte van de aankomend student
- grote overgang van vo naar mbo

Niveau

De eerste factor is het niveau van de student in combinatie met het toelatingsrecht. Zowel vanuit het voortgezet onderwijs als vanuit het mbo wordt een groep studenten benoemd voor wie het toelatingsrecht niet goed uitpakt. Deze jongeren starten een mbo-opleiding, soms tegen het advies van de voorgaande school in, en lopen snel vast in het mbo. Daarbij gaat het om jongeren die een entree-opleiding willen doen terwijl ze daar eigenlijk niet de capaciteiten voor hebben. Ook gaat het om jongeren

die na de entree-opleiding over willen stappen naar niveau 2, maar voor wie dit mogelijk te hoog gegrepen is.

Aansluiting

Een tweede factor betreft de inhoudelijke aansluiting met de opleiding. Ondanks de voorafgaande loopbaan oriëntatie en -begeleiding (LOB) sluit het beeld dat een aantal jongeren hebben van de opleiding niet aan met wat ze tegenkomen als ze werkelijk starten. Zo lopen ze tegen theoretische vakken aan die ze niet verwacht hadden of hebben ze toch twijfels over de beroepspraktijk.

Ondersteuningsbehoefte

Een derde factor is het onbekend zijn van de ondersteuningsbehoefte van de student bij de start op het mbo. Wanneer een jongere gerichte ondersteuning heeft gehad op de voorgaande school, dan is het meestal wenselijk dat ook op het mbo een bepaalde vorm van ondersteuning of begeleiding wordt voortgezet. Daarbij kan het gaan om relatief simpele en veelvoorkomende aanpassingen vanwege dyslexie, maar ook om individuele begeleiding voor het plannen en organiseren van het schoolwerk of ondersteuning op het sociaal-emotionele vlak.

Met de nieuwe aanmeldsystematiek melden jongeren zichzelf aan bij de mbo-instelling. Ze kunnen daarbij aangeven of ze verwachten extra ondersteuning nodig te hebben, maar de meeste jongeren benoemen dit liever niet. Ze willen graag een nieuwe start maken en niet direct beginnen met de bagage van een ondersteuningsvraag. Soms laten jongeren (of hun ouders, die vaak helpen met inschrijven) deze informatie ook weg omdat ze bang zijn dat ze anders geweigerd worden op de opleiding. Een student mag overigens niet geweigerd worden op basis van zijn of haar ondersteuningsbehoefte.

Grote overgang

De laatste, en meest genoemde factor bij de overstap betreft het feit dat de overstap van een school voor voortgezet onderwijs (vaak relatief klein, persoonlijke aandacht, overzichtelijk, bekende ondersteuningsstructuur, dicht bij huis) naar het mbo simpelweg een hele grote overgang is. Hoewel er uitzonderingen zijn, zijn de meeste mbo-instellingen grote gebouwen, met veel leerlingen, verder van huis. Er wordt veel zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid van studenten verwacht. Vooral voor jongeren die van een kleine praktijkschool of het vso komen, waar veel persoonlijke

aandacht is, is de overstap erg groot. Sommige jongeren floreren in de nieuwe omgeving, andere jongeren lopen vast in de regels, de verwachtingen en de anonimiteit die ze ervaren.

5.7 Wat zijn de oorzaken voor ongewenste uitschrijvingen van mbo-studenten?

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen de formele uitschrijvingsredenen en de onderliggende oorzaken van de ongewenste uitschrijvingen. De (formele) uitschrijvingsredenen zijn benoemd bij de deskresearch, en vallen uiteen in uitschrijvingen op basis van te weinig studievoortgang (inclusief bsa), verzuim of gedrag. De werkelijke oorzaken van de uitschrijvingen zijn divers.

Een uitschrijving komt over het algemeen aan het eind van een langer proces, waarbij knelpunten bij het volgen van de opleiding zijn gesignaleerd, en is gekeken hoe deze kunnen worden tegengegaan. De meeste gesprekspartners wijzen op de complexiteit van de situatie waarin jongeren die uitgeschreven worden zich in bevinden en daarmee de complexiteit in het vinden van goede oplossingen.

Er is, logischerwijs, een verschil zichtbaar in de manier waarop de gesprekspartners vanuit het onderwijs spreken over het proces rondom de uitschrijving, en de manier waarop de mensen die meer aan de hulpverleningskant zitten het proces omschrijven.

Vanuit het onderwijs ligt de focus vaker op de noodzaak van het trekken van grenzen. Grenzen aan de mogelijkheid van een student om de opleiding aan te kunnen qua niveau, grenzen aan de frequentie van het verzuim, grenzen aan de ondersteuning die geboden kan worden, en grenzen aan onwenselijk gedrag. Er wordt gekeken naar de individuele mogelijkheden en knelpunten van een student, maar wel binnen de context van de mogelijkheden van de opleiding. De redenen voor uitschrijvingen worden daarmee vaker benoemd als een mismatch tussen de inzet van de student en de mogelijke inzet van de opleiding.

Vanuit het perspectief van de hulpverlening wordt meer gekeken naar de student in een bredere context, waarbij het verzuim of gedrag op school gezien wordt als een symptoom van de problematiek, niet de oorzaak.

Beide perspectieven zijn van belang bij de analyse van de oorzaken en daarmee de oplossingsrichtingen van ongewenste uitschrijvingen.

Wanneer we kijken naar de situaties die het meest genoemd worden die (uiteindelijk) aanleiding zijn tot uitschrijving worden de volgende situaties het meest genoemd door de gesprekspartners:

- onvoldoende capaciteiten
- verkeerde studiekeuze
- onveilige thuissituatie
- problemen met geld of huisvesting
- probleemgedrag/crimineel gedrag
- tienerzwangerschap
- overige persoonlijke factoren zoals (chronische) ziekte, een stoornis of een ongeluk

Ieder van deze situaties kan leiden tot alle drie de genoemde formele uitschrijvingsredenen (studievoortgang, verzuim, gedrag). Zo kan het niet halen van studiepunten voortkomen uit een gebrek aan niveau, maar ook door een gebrek aan concentratie in verband met een onveilige thuissituatie. Veelvuldig verzuim kan komen door desinteresse vanwege een verkeerde studiekeuze, maar eveneens door het genoodzaakt zijn voltijd te gaan werken om geld te verdienen.

Vanuit de gesprekspartners in het mbo wordt aangegeven dat er grenzen zitten aan de mogelijkheden van de instellingen om als deze situaties zich voordoen nog werkelijk onderwijs te bieden aan de student. Ook wordt soms benoemd, zowel vanuit het mbo als andere gesprekspartners dat het soms het beste is als een student stopt met de opleiding, en mogelijk later alsnog een nieuwe start maakt.

Een specifieke factor die in de gesprekken aan bod is gekomen, is het knelpunt van studenten die geldproblemen hebben. Er zijn verschillende regelingen om studenten tegemoet te komen, maar uiteindelijk vraagt studeren aan een mbo-opleiding een financiële investering, omdat je in dezelfde tijd niet of minder kunt werken. Niet iedereen kan die investering doen. En voor studenten die onvoldoende resultaten behalen zijn de financiële risico's ook erg groot.

5.8 Welke stappen worden er gezet na de uitschrijving van studenten?

Wat de vervolgstappen zijn bij uitschrijving van een student is van een aantal zaken afhankelijk.

De eerste is de vraag of een student nog leerplichtig is. Dit is afhankelijk van zijn of haar leeftijd en welk diploma er is gehaald. Voor studenten die nog leerplichtig zijn (jonger dan 18 en geen startkwalificatie) wordt iemand van leerplicht ingeschakeld om te zorgen dat er de student alsnog naar een opleiding gaat. Dit kan door middel van advies, bemiddeling of het inzetten van sancties.

Voor studenten boven de 18 is in Amsterdam afgesproken dat deze jongeren ook gemeld worden bij afdeling Regionaal- Meld en coördinatiepunt voortijdige schoolverlaters als ze uitvallen zonder startkwalificatie. Er zijn geen formele gronden om een niet-leerplichtige jongere te dwingen terug te gaan naar school, maar samen met de jongere wordt wel gekeken wat er nodig is om toch een startkwalificatie te halen en zo te voldoen aan de kwalificatieplicht.

De afspraak in Amsterdam is verder dat er geen jongere wordt uitgeschreven zonder dat deze is 'overgedragen' aan leerplicht, het Jongerenpunt of gerichte hulpverlening. Voor jongeren die, vaak als gevolg van complexe problematiek, buiten beeld raken van de mbo-instelling kan ondersteuning vanuit VIA worden ingeschakeld.

Medewerkers van VIA zoeken de jongere op en kijken wat er nodig is aan individuele begeleiding en wat de beste vervolgstap is. Zij staan in nauw contact met hulpverlenings- en gemeentelijke instanties. VIA ondersteunt op alle leefgebieden en helpt de jongere richting onderwijs of (begeleid) werk.

Jongeren die een negatief bindend studieadvies (bsa) krijgen worden niet direct uitgeschreven. Eerst wordt door de mbo-instelling samen met de jongere gekeken naar een alternatieve opleiding. De jongere kan er ook voor kiezen om zich zelf bij een andere onderwijsinstelling in te schrijven. De mbo-instellingen realiseren zich hoe zwaar het middel bsa is. Vooral als het gaat om de lagere niveaus (entree en niv. 2) wordt een negatief bindend studieadvies zo min mogelijk afgegeven. Liever wordt gewerkt met een positief advies onder voorwaarden. Deze voorwaarden worden gecommuniceerd met de student. De student wordt vervolgens begeleid om zich aan de voorwaarden te houden. Deze hebben bijvoorbeeld betrekking op het behalen van studiepunten, het succesvol doorlopen van de stage etc. Als een student het alsnog

niet redt, geven de gesprekspartners aan liever ook geen bsa af te geven, maar wordt er zonder dit middel en samen met de student een beter passende plek gezocht.

5.9 Welke verbetermogelijkheden zijn er om uitschrijvingen te voorkomen?

De gesprekspartners benoemen veel acties die nu al worden ingezet, structureel of als pilot, om voortijdig schoolverlaten en uitschrijvingen te voorkomen. Tegelijkertijd worden er verschillende mogelijkheden benoemd die uitschrijvingen verder zouden kunnen voorkomen.

Een eerste verbetermogelijkheid richt zich op de overstap en overdracht vanuit het voortgezet onderwijs naar het mbo. Deze overstap is groot, en wanneer een jongere in de startperiode onvoldoende in beeld is, dan vergroot dit de kans op uitval.

Met name vanuit het voortgezet onderwijs bestaat er behoefte aan meer kennis over de ondersteuningsstructuur in het mbo. Op die manier kunnen leerlingen beter geholpen worden bij het maken van een keuze. Ook maakt deze kennis het makkelijk voor de leerling om bij de aanmelding reeds te benoemen dat er ondersteuning nodig is.

Bij een aantal gesprekspartners bestaat de behoefte om in de periode rond de overstap nauwer samen te werken om de ondersteuningsvraag van jongeren in beeld te brengen. Uiteraard wordt er op dit punt al veel samengewerkt, maar in een aantal situaties kan dit nog worden verbeterd. Deze behoefte is eerder ook herkend en er wordt nu gekeken naar een mogelijkheid om in het overstapdashboard, waarin vo, mbo en leerplicht gegevens over overstappende jongeren met elkaar delen, jongeren met een verhoogd risico op uitval eerder in beeld te brengen.

Bij de invoering van het toelatingsrecht is ook de mogelijkheid ingevoerd voor aankomend studenten om een individueel studie-advies te vragen. In de gesprekken is opgemerkt dat dit in de praktijk weinig gebruikt wordt. Aankomend studenten vragen er niet om, en het wordt bij de meeste instellingen niet actief aangeboden. Dit is opvallend omdat het juist een mogelijkheid biedt om te kijken of er een goede match is tussen de jongere en de beoogde opleiding. Tegelijkertijd wordt ook vanuit het mbo aangegeven dat er qua capaciteit beperkte ruimte is voor individuele adviezen en gesprekken met jongeren. In het kader van efficiëntie moet men hier selectief in zijn.

Een tweede mogelijkheid tot verbetering wordt vooral benoemd vanuit instellingen, door jeugdadviseurs van het MBO-Jeugdteam, leerplicht en het Jongerenpunt. Ze geven aan effectiever te kunnen zijn in het voorkomen van voortijdig schooluitval in het algemeen en uitschrijvingen in het bijzonder als ze sneller betrokken worden. Ze zouden meer op de school zichtbaar willen zijn en nauwer willen samenwerken, zowel bij collectieve voorlichting als op individueel niveau. Herhaaldelijk werd benoemd dat ze het idee hebben vaak te laat bij een jongere betrokken te worden.

Er zijn afspraken in Amsterdam voor de inzet van leerplicht, en in principe wordt er bij een vast aantal verzuimmeldingen een melding gedaan. Vanuit leerplicht is in de gesprekken benoemd dat er in de praktijk verschillen zitten tussen de registratie op de opleidingen. Ook is genoemd dat het soms te lang duurt voordat zorgelijk verzuim in beeld is. Tegelijkertijd geven verschillende gesprekspartners aan dat de inzet verschilt tussen leerplichtambtenaren. De één is meer gericht op handhaving, de ander meer op begeleiding. Dit maakt het lastig om te bepalen wanneer inschakelen van een leerplichtambtenaar het meest effectief is. De verschillen zijn groot, ondanks de afspraken over het melden van verzuim bij leerplicht en de vaste werkwijze volgens de MAS. Het beeld dat studenten hebben van leerplicht is dan ook wisselend. De ene keer is de leerplichtambtenaar een handhaver die sancties op kan leggen, de andere keer is het iemand die je helpt om weer een plek op school te krijgen en dingen voor je probeert te regelen.

De gesprekspartners van het Jongerenpunt geven aan graag eerder betrokken te willen zijn. Vanuit de wetgeving en de lokale afspraken komen zij pas later in beeld na een uitschrijving of schooluitval, en dan is het lastig om een jongere nog terug naar een opleiding te bewegen. Het Jongerenpunt werkt op basis van stadsdeel, dat maakt het soms lastig omdat de studenten die op een bepaalde school zitten, vaak niet in het betreffende stadsdeel wonen. Met het nieuwe mbo-team van het Jongerenpunt wordt daar waarschijnlijk geen onderscheid meer in gemaakt. De Jongerenpunten zien een verbetermogelijkheid in het maken van afspraken om direct op scholen aan de slag te kunnen, en eerder betrokken te worden bij (dreigende) uitvallers op het mbo.

Vanuit het MBO-Jeugdteam bestaat ook de behoefte om eerder bij een jongere betrokken te worden als er uitval of uitschrijving dreigt. Er wordt benoemd dat soms te lang gedacht wordt dat er vooral onderwijsgerelateerde problematiek is, en worden onderliggende problemen in de thuissituatie over het hoofd gezien.

6. Bevindingen

Op basis van casusanalyse, het deskresearch en de netwerkgesprekken komt één vraag steeds terug:

1. Wie ziet mij?

Naast dit overkoepelende vraagstuk zijn er een aantal andere bevindingen:

2. Uitschrijvingen als signaal
3. Formele redenen voor uitschrijving en onderliggende oorzaken
4. Effecten toelatingsrecht
5. Veel loketten, verbinding noodzakelijk
6. Vroege inzet van hulp wenselijk
7. Flexibiliteit
8. Overstap als aanknopingspunt
9. Effecten uitschrijven zijn divers

6.1 Wie ziet mij?

Hoe zichtbaar is een mbo-student? Wordt de student voldoende gezien? Zowel jongeren als professionals benoemen de anonimiteit en de onzichtbaarheid als een factor bij uitschrijvingen en uitval.

Er zitten verschillende kanten aan dit vraagstuk. Sommige jongeren vinden de anonimiteit op het mbo prettig. Ze kunnen meer hun eigen gang gaan, er wordt niet continu op ze gelet. Wanneer ze echter tegen problemen aanlopen, ontdekken ze de negatieve kanten van de anonimiteit. Ze hebben het idee dat ze er alleen voor staan, en dat om hulp vragen geen zin heeft. Ze lopen tegen de formele regels aan als ze verzuimen of onvoldoende punten halen en dat bepaalt het beeld dat men van ze heeft. Ook door professionals wordt aangegeven dat de mate van 'gezien worden' veel invloed heeft op het slagen van de studie. Vooral studenten met problemen verdwijnen makkelijk in de massa, omdat ze zelf niet graag aan de bel trekken.

Bij studenten heerst vaak angst om problemen met school te delen, omdat ze daar niet zijn voor hulp maar om een diploma te halen. Studenten zijn bang dat communiceren over hun problemen invloed zal hebben op het behalen van hun diploma. Daarom geven professionals aan dat voorlichting over zorg en begeleiding op school kan helpen. Professionals geven aan dat als studenten de routes kennen, ze er ook eerder gebruik van maken.

6.2 Uitschrijvingen als signaal

In het onderzoek is OCO gevraagd zich te richten op de ongewenste uitschrijvingen. We hebben niet in beeld kunnen krijgen hoeveel ongewenste uitschrijvingen er in Amsterdam zijn. Wel hebben we gezien dat er een grijs gebied bestaat tussen uitschrijvingen op initiatief van de instelling en op initiatief van de student. We hebben daarom breder gekeken naar de redenen van uitval, met daarbij oog voor specifieke doelgroepen. In de casusanalyse hebben we in detail gekeken naar het proces van uitschrijving, wat er aan vooraf ging en wat daarna gebeurde met de jongere. Met de netwerkgesprekken hebben we een beeld gekregen van de acties die worden ondernomen om uitschrijvingen te voorkomen, en wat er gebeurt als dit niet lukt.

De uitschrijvingen laten ons zien voor welke groep jongeren de huidige ondersteuningsstructuur onvoldoende is gebleken, of voor welke jongeren het mbo op dit moment nog geen aanbod heeft.

We hebben gezien dat er discussie is binnen en buiten het onderwijs of het mbo voor alle studenten de juiste plek is, en of het in sommige situaties niet beter voor de student zelf als een jongere wordt uitgeschreven. Tegelijkertijd komen we ook situaties tegen waarbij een jongere mogelijk wel een succesvolle mbo-schoolloopbaan had kunnen doorlopen. Dat had gekund wanneer in een eerdere situatie betere begeleiding bij de overstap was geweest, of wanneer onderwijs en hulpverlening nauw hadden samengewerkt.

Wanneer we lessen willen trekken uit de huidige uitschrijvingen, dan zien we dat de knelpunten waar deze jongeren tegen aan lopen voor een grotere groep jongeren aan de orde zijn. Een betere match tussen jongere, onderwijs en ondersteuning kan uitschrijving helpen voorkomen en biedt ook voor een bredere groep betere kansen.

6.3 Formele redenen voor uitschrijving en onderliggende oorzaken

Er zijn een aantal formele redenen voor uitschrijvingen, waarbij het technisch gezien gaat om beëindiging van de onderwijsovereenkomst. Het gaat om achterblijvende resultaten, verzuim en gedrag. Aan een uitschrijving gaat meestal een langer traject vooraf. Zo is er voor uitschrijving op basis van het bindend studieadvies (bsa) is er eerder in het jaar reeds een waarschuwing geweest, en wordt ook na het definitief afgeven van een negatief bsa samen met de student gekeken naar een alternatieve optie. Bij herhaaldelijk verzuim wordt leerplicht ingeschakeld om te kijken hoe het verzuim verminderd kan worden, of wordt hulpverlening ingezet als dat nodig is. Bij problematisch gedrag wordt meestal eerst met hulpverlening of begeleiding gekeken naar verbetermogelijkheden. Bij ernstige situaties kan een schorsing worden opgelegd, en uiteindelijk overgegaan worden tot een verwijdering.

Bij alle situaties waarbij een student nog geen startkwalificatie heeft, is de afspraak in Amsterdam dat pas tot uitschrijving overgegaan wanneer er een passend alternatief is gevonden. Bij voorkeur wordt er gestart met een andere opleiding. Als de situatie heel complex is is een zorgtraject een optie. In de praktijk wordt deze afspraak soms niet volledig nageleefd.

De beleving vanuit de jongeren zelf van de uitschrijving is vaak een stuk minder overzichtelijk. Met name wanneer er sprake is van problemen op meerdere fronten, missen ze het overzicht om te zien in welk proces ze terecht gekomen zijn. Ze trekken zich vaak terug, en zijn soms toch verrast als er sprake is van uitschrijving. Tegelijkertijd zien we weinig studenten die aangeven hun uitschrijving alsnog ongedaan te willen maken. Wanneer de uitschrijving definitief is (en soms al daarvoor) is het voor de jongere meestal 'klaar'. Vanuit hulpverlening, zeker als deze pas na een tijd wordt ingezet, is het lastig om dan alsnog een onderwijsplek te vinden waar de jongere voor gemotiveerd is.

De onderliggende oorzaken van de uitschrijvingen zijn complex en individueel verschillend. In het onderzoek zien we een aantal oorzaken (of een combinatie hiervan) regelmatig terugkomen:

- onvoldoende capaciteiten
- verkeerde studiekeuze
- onveilige thuissituatie
- probleemgedrag/crimineel gedrag
- problemen met geld of huisvesting

- tienerzwangerschap
- overige persoonlijke factoren zoals (chronische) ziekte, een stoornis of een ongeluk

De oplossingsrichtingen dienen dan ook op deze oorzaken aan te sluiten.

Wanneer het de eerste twee oorzaken betreft, is het logisch te kijken naar de overstap naar het mbo. Mogelijk is een verkeerde keuze gemaakt op basis van inhoud of niveau. Als dit pas duidelijk wordt bij een negatief bsa, vergroot dit de kans op uitval en op (onnodige) stapelaars.

Voor problemen thuis en/of gedragsproblemen is het snel inschakelen van de juiste ondersteuning van groot belang. Daarbij is samenwerking met het MBO-Jeugdteam en andere hulpverlening de cruciale factor.

Voor problemen met geld en huisvesting is wel begeleiding beschikbaar, maar vaak is het een lastige factor om concreet aan te pakken. Het mbo, of het daarbij behorende ondersteuningsnetwerk, kan niet opeens een huis organiseren of een schuld wegwerken. Wel kan het zorgen voor voorlichting en in de lessen aandacht besteden aan het goed omgaan met geld. De school kan wel degelijk een rol nemen in de preventie en op vele plekken gebeurt dit dan ook. Vooral als het gaat om het omgaan met financiën, wordt deze rol breed opgepakt met de inzet van budgetcoaches en het verzorgen van voorlichting en budgetlessen.

Opvallend is hoe vaak tienerzwangerschap, een ziekte of een ongeluk ook de oorzaak zijn van uitschrijving. Met name wanneer een jongere langdurig minder belastbaar is, is het moeilijk voor het regulier georganiseerde mbo om een passend onderwijsaanbod te bieden.

6.4 Effecten van het toelatingsrecht

De effecten van het toelatingsrecht zijn nog niet volledig in beeld. Er is meer onderzoek voor nodig om te zien wat het structurele effect is op de populatie die nu een mbo-opleiding volgt, en in hoeverre er sprake is van een toename of afname van het aantal uitschrijvingen. Tegelijkertijd zijn er een aantal signalen die naar boven komen die te maken met de invoering van het toelatingsrecht. Die komen voort uit het feit dat mbo-opleidingen leerlingen (mits ze aan de voorloopleidingseisen voldoen)

niet meer mogen weigeren, de nieuwe aanmeldprocedure en het bindend studieadvies.

Veel onderwijsprofessionals, zowel uit het voortgezet onderwijs als het mbo, geven aan dat er nu een groep studenten start (of verder gaat op een hoger niveau) terwijl ze dat voorheen niet zou doen. Het toelatingsrecht betekent voor deze jongeren dat alleen de formele toelatingseisen wat betreft de vooropleiding relevant zijn voor de toelating. Als ze aan de vooropleidingseisen voldoen is de mbo-instelling verplicht ze aan te nemen. Voorheen kon de instelling ook andere factoren mee laten tellen, hoewel hier voorheen beperkingen aan zaten.

Over de breedte wordt gesproken over een diverse groep studenten waarbij het risico op uitval hoog is. Daarbij gaat het bijvoorbeeld om leerlingen die vanuit praktijkonderwijs de uitstroombestemming arbeid of dagbesteding hebben, maar die zich toch aanmelden op de entree-opleiding, of studenten met een grote ondersteuningsbehoefte die zich met hun vmbo-diploma aanmelden bij een mbo-3 opleiding. Er is momenteel nog onvoldoende zicht op de resultaten van dit nieuwe 'cohort' studenten.

In Amsterdam is met de invoering van het toelatingsrecht en de vroege aanmelddatum de registratie van overstappers verder uitgebreid door middel van het overstapdashboard. Daarmee is de grootste groep in beeld, en kan snel actie ondernomen worden als een aankomend student zich niet op tijd inschrijft of verstek laat gaan bij de kennismakingsactiviteiten. Uit de gesprekken met decanen wordt duidelijk dat er slechts beperkt gebruik gemaakt van het individuele studieadvies.

Ook de effecten van het bsa zijn nog onvoldoende in beeld. Bij OCO zijn er een aantal vragen over binnengekomen in de afgelopen periode. Verschillende onderwijsprofessionals hebben aangegeven dat er binnen de instellingen zorgvuldig mee omgegaan wordt, en getracht wordt om een negatief bsa te voorkomen. Een knelpunt is dat het gezien de wettelijke bezwaartermijn van slechts twee weken lastig is voor studenten om vanwege persoonlijke omstandigheden bezwaar te maken.

6.5 Overstap als aanknopingspunt

Een risicofactor is het maken van een studiekeuze die qua inhoud of niveau onvoldoende aansluit bij de student. Er wordt, zowel vanuit de scholen voor het voortgezet onderwijs en het mbo, veel geïnvesteerd in het ondersteunen van een

goede studiekeuze. Voor veel studenten is het een spannende overstap, waarbij op relatief jonge leeftijd veel dingen lijken vast te liggen, en ook financiële risico's worden aangegaan.

Het toelatingsrecht heeft, zo geven mbo-instellingen aan, een aantal studenten 'overmoedig' gemaakt. Ze schrijven zich tegen advies van de vo-school in op een mbo-opleiding van een bepaald niveau.

Vanuit de bescherming van de privacy van jongeren is het verzorgen van een warme overdracht tussen vo en mbo lastiger geworden. Het is lastiger geworden om ouders van de student, en eventueel anderen in het steunsysteem van de student te betrekken bij de overstap of bij het voorkomen van uitval. Jongeren die tijdens de middelbare schoolperiode ondersteuning kregen, geven dit niet altijd aan bij de inschrijving. Ze willen een verse start maken, en zijn soms ook bang geweigerd te worden. Dit betekent dat de ondersteuningsbehoefte van de student vaak pas later in beeld komt.

Voor alle leerlingen geldt dat de overstap van het vo naar het mbo een grote overstap is. Voor jongeren die van een praktijkschool komen of een school voor voortgezet speciaal onderwijs speelt dit nog sterker. Ze gaan van een relatief kleine school met persoonlijke aandacht naar een grote school die anoniem aan kan voelen.

6.6 Veel partijen, verbinding gewenst

Er zijn veel partijen die actief werken aan het onderwijs en de begeleiding van jongeren op het mbo. Er is de afgelopen jaren veel geïnvesteerd in het verbinden van de verschillende partijen, zoals de Jongerenpunten, het MBO-Jeugdteam, de interne zorgstructuur en leerplicht. Ook zijn er verschillende projecten en voorzieningen die zich richten op de preventie van uitval en, waar nodig, teruggeleiding naar onderwijs of werk.

Iedere partij doet dit met z'n eigen achtergrond, expertise en werkwijze. De inzet is divers, deels complementair, deels overlappend.

Het is voor jongeren, hun ouders en soms ook voor betrokken professionals (binnen en buiten het onderwijs) lastig om te weten waar men het beste aan kan kloppen. Ook kan het zo zijn dat de jongeren tegelijkertijd met verschillende begeleiders te maken krijgen, wat de motivatie vaak niet ten goede komt.

Bij leerplicht zijn er binnen de organisatie soms grote verschillen in de werkwijze en is het zowel voor studenten als voor professionals lastig om te weten welke rol leerplicht op zich neemt. De meeste gesprekspartners zien de leerplichtambtenaar het liefst in een rol waarin die samen met de student, ouder(s) en opleiding kijkt hoe de jongere toch (weer) onderwijs kan volgen. Met uitzondering van luxeverzuim wordt strikte handhaving als minder effectief gezien.

In de netwerkgesprekken geven veel professionals aan dat een nauwere verbinding gewenst is, liefst op basis van duidelijke kaders en een gemeenschappelijke visie. Hierbij wordt wel aangegeven dat dit ook een investering in tijd vraagt, en dat hier nu niet altijd voldoende ruimte voor is. Vanuit het perspectief van studenten zit hier ook een keerzijde aan. Zo geven enkele studenten aan behoefte te hebben aan hulpverlening die los staat van school. Ook vraagt een goede bescherming van de privacy van studenten aandacht.

Er bestaat verder bij professionals behoefte aan wederzijdse kennisuitwisseling, rondom het signaleren van problemen, goede verwijzing en kennis van de afspraken en wetgeving rondom leerplicht, financiën en rechten en plichten van studenten.

6.7 Vroege inzet van hulp wenselijk

Zowel uit de netwerkgesprekken als uit de casusanalyse blijkt dat vroege inzet van begeleiding en hulp een succesfactor is voor het voorkomen van uitval. De inzet van begeleiding is nu vaak een stappenplan, waarbij eerst gekeken wordt naar lichte vormen van ondersteuning, en als dat onvoldoende oplevert er gekeken wordt naar meer specialistische hulp. Juist omdat de problemen die uiteindelijk leiden tot uitval en uitschrijving vaak complex zijn, en een combinatie zijn tussen persoonlijke factoren, thuisfactoren en onderwijsfactoren, is vroege signalering en gerichte ondersteuning het meest effectief. Jongeren geven zelf in de interviews aan niet altijd op tijd om hulp te vragen, of hun problemen te willen delen. Dit betekent dat het wenselijk is dat instellingen die hulp bieden op school zichtbaar zijn. Tussen het moment dat een uitschrijving in beeld komt bij de instelling, en het moment dat bijvoorbeeld het Jongerenpunt contact opneemt met de jongere zit vaak veel tijd. Dit verkleint de kans op succes.

6.8 Flexibiliteit

Er is behoefte aan flexibiliteit in het onderwijsaanbod. Daarbij gaat het met name om typen onderwijs die kleinschaliger zijn en waar meer ruimte is voor individuele ondersteuning. Er zijn een aantal voorzieningen waar dit nu geboden wordt, zoals ROC op Maat en de Plusvoorzieningen. Tegelijkertijd is er behoefte aan een grotere flexibiliteit binnen reguliere mbo-opleidingen. Voor jongeren die vanwege ziekte, (tijdelijk) verminderde belastbaarheid of zwangerschap/jonge kinderen vastlopen in de opleiding is er vaak net te weinig mogelijk in het afwijken van het reguliere programma. Met name als het verzuim oploopt, wat zorgt voor studievertraging, zijn de opties vaak beperkt. Wettelijk gezien hebben studenten met een chronische ziekte of handicap recht op doeltreffende aanpassingen. Dat kan gaan om extra begeleiding bij een stage, gespreid toetsen of een flexibel programma op eigen tempo. Het aanbod van scholen op dit punt is sterk wisselend en vaak (te) beperkt voor de individuele student. Wanneer het echter wel lukt tot een maatwerk programma te komen, werpt dit ook z'n vruchten af.

6.9 Effecten uitschrijven zijn divers

Hoewel in algemene zin voortijdig schoolverlaten voorkomen dient te worden, zien we dat de effecten van uitschrijvingen divers zijn. De cijfers laten zien dat voortijdig schoolverlaten het risico op economische zelfstandigheid verkleint. Voor veel jongeren zal dit ook het geval zijn. Immers, een afgeronde beroepsopleiding maakt iemand aantrekkelijker op de arbeidsmarkt. Ook geven jongeren in de casusanalyse aan dat ze het verlaten van school zonder diploma beschouwen als een mislukking. Tegelijkertijd zien we dat voor sommige jongeren het verlaten van school ook positieve effecten heeft gehad. Zeker voor jongeren die tijdelijk in een complexe thuissituatie zitten, of door ziekte of zwangerschap tijdelijk geen (volledig) onderwijs kunnen volgen, kan een 'pauze' effectief zijn. Het is daarbij wel van belang om in die periode contact te houden met de jongeren, en te zoeken naar manieren om de drempel om toch weer te starten zo laag mogelijk te houden. Voor jongeren die een mbo-opleiding volgen op niveau 3 en 4 brengt tijdelijk stoppen het risico met zich mee van een (grotere) studieschuld. Naast een eventuele lening dienen zij namelijk ook hun basisbeurs, aanvullende beurs en reisproduct terug te betalen als ze hun diploma niet halen.

7. Aanbevelingen

De aanbevelingen richten zich op de individuele mentor, decaan en docent, vo- scholen, mbo-instellingen, hulpverlening en andere instanties, de gemeente en OCO. Het gaat daarbij zowel om adviezen die direct op de instellingen toe te passen zijn, als om beleidsaanbevelingen. We kijken bij de aanbevelingen eerst naar de directe afspraken en contacten met de student, en vervolgens naar de aanbevelingen voor de kringen er om heen.

1. Zorg dat iedere student en zijn netwerk gezien wordt
2. Bied begeleiding bij overstap
3. Versterk signalering en hulp binnen school
4. Laat een student niet los
5. Maak meer flexibiliteit en maatwerk mogelijk
6. Monitor uitschrijvingen
7. Wees duidelijk over ondersteuningsaanbod en rechten en plichten

7.1 Zorg dat iedere student en zijn netwerk gezien wordt – aanbevelingen aan mentor/docent/decaan

Studenten die later uitvallen geven aan zich onvoldoende gezien en begrepen te voelen op het mbo. De overkoepelende aanbeveling richt zich dan ook op het tegengaan van de anonimiteit. Persoonlijk contact met de student is van cruciaal belang. Concreet vertaalt zich dit naar:

- Uitgebreide intake en kennismaking bij aanvang. De investering in de eerste fase betaalt zich terug in het voorkomen van uitval en het snel kunnen oppakken van signalen.
- Zet de kennismaking bij aanvang door in continu houden van contact. Veel communicatie richt zich bij (mogelijke) uitvallers op wat er niet goed gaat. Oog voor de motivatie, de talenten en succeservaringen van de student zijn minstens zo belangrijk. Ook het simpel informeren hoe het met een student gaat, kan een groot verschil maken in het gezien worden.

- Laat de regels niet leidend zijn in de communicatie. Naast communicatie over wat er niet goed gaat, is veel informatie-uitwisseling gericht op de regels. Zorg voor een balans tussen regels en het vasthouden van de motivatie van een student. Wees flexibel.
- Onderneem direct actie bij verzuim. Verzuim is altijd een signaal van risico op uitval, ook als het geoorloofd verzuim betreft. Laat een student weten dat hij gemist wordt.

Binnen het mbo staan ouders vaak meer op afstand van de instelling dan voorheen. Steun van ouders en het bredere netwerk van de student kunnen echter een grote rol spelen in het voorkomen van uitval. Toestemming van studenten is nodig om contact op te nemen met ouders of anderen.

- Hou zoveel mogelijk contact met ouders. Maak duidelijk aan de student waarom dit belangrijk is.
- Geef de student de mogelijkheid om andere mensen binnen zijn netwerk mee te nemen of te laten informeren. Het uitgangspunt is dat het gaat om iemand die door de student vertrouwd wordt. Adviseer aan studenten om iemand mee te nemen naar gesprekken, en stimuleer de student om in zijn omgeving te zoeken naar mensen die advies kunnen geven.
- Nodig ouders en het netwerk van de student uit om kennis te maken met het mbo, bijvoorbeeld ook op leuke activiteiten op school. Zorg dat de communicatie niet alleen plaatsvindt als het moeilijk gaat, maar deel ook successen.
- Zet dit door nadat de student 18 jaar is. Ouders en omgeving blijven een rol spelen.

7.2 Bied begeleiding bij overstap

– aanbeveling aan mentor/docent/decaan vo en mbo en hulpverlener/coach

Overstapmomenten zijn per altijd momenten waarop het risico op uitval het grootst is. Dat gaat om de overstap van het vo naar het mbo, maar ook om wisselingen tussen mbo-opleidingen.

- Zorg zoveel mogelijk voor een warme overdracht van leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Draagvlak hierbij voor de leerling kan worden versterkt door goede communicatie over het aanbod van de ondersteuning. Kennis over het aanbod vermindert de drempel op om hulp te vragen.

- Breng de mogelijkheid van het individuele studiekeuze-advies breder onder de aandacht bij decanen en aankomend studenten.
- Informeer intakers bij het mbo over het toelatingsrecht en het feit dat studenten niet op basis van hun ondersteuningsvraag afgewezen mogen worden. Zorg ook voor meer kennis over begeleiding voor studenten naar een eventuele andere opleiding.
- Stimuleer de student om zelf na te denken over wat die nodig heeft voor een succesvolle start. Maak hierbij zoveel mogelijk gebruik van het sociale netwerk van de leerling. Train de intakers om dit goed uit te vragen.
- Zorg bij leerlingen/studenten die reeds een hulpverlener hebben zo vroeg mogelijk voor het maken van een gezamenlijk plan: wie doet wat, en waar kan de student wanneer terecht?
- Breng bij de overstap alle leefgebieden in kaart, dus ook bijvoorbeeld huisvesting, financiën, sociale of emotionele drempels, etc. De focus op de inhoudelijke studiekeuze is onvoldoende voor het voorkomen van uitval.
- Wees flexibel in de inzet van de hulpverlening/coaching. Continuïteit voor de student is belangrijker dan financieringsstromen.
- Neem bij een dreigende uitschrijving contact op met de mentor van de vo-school, met instemming van de student.

7.3 Versterk signalering en hulp binnen school **– aanbeveling aan mbo-instellingen, mbo-team, leerplicht, jongerenwerk**

Zowel professionals als studenten geven aan dat hulp vaak te laat komt. Daarom is het noodzakelijk om voldoende te investeren in signaleren van problemen en het zichtbaar maken op school van beschikbare hulp.

- Mentoren kunnen worden getraind in het signaleren van signalen van problemen, zoals verzuim, te laat komen, ziekte, gebrek aan concentratie, stemmingswisselingen, etc.
- Haal de kennis van de straat de school in, bijvoorbeeld door nauwe samenwerking met jongerenwerk.
- Zorg voor zichtbaarheid van mbo-team op school en in de klas, zowel qua informatie als qua fysieke aanwezigheid. Daar gaat een preventieve werking van uit.

7.4 Laat een student niet los

- aanbeveling aan hulpverlening, gemeente, vo-scholen, mbo-instellingen

Naast de aanbevelingen voor de overstap en het echt 'zien' van de student, is het belangrijk dat een student niet wordt 'losgelaten' zonder dat deze ergens anders is geland.

- Maak verdere afspraken over een sluitende keten, waarbij overdracht verder gaat dan overdracht van dossier op papier.
- Zorg voor een eerdere overdracht tussen de mbo-instelling en het Jongerenpunt bij uitschrijving. Hou ook in de gaten of deze overdracht goed verloopt.
- Werk belemmeringen voor overdracht en continuïteit van ondersteuning op basis van geografische locatie of financieringsstroom weg. Stimuleer in de tussentijd oplossingen 'buiten het boekje'.
- Maak voor specifieke groepen, zoals (bepaalde) leerlingen van het praktijkonderwijs een life-coach mogelijk die vanaf pro, naar mbo, naar werk en verder begeleidt.
- Zorg voor nazorg en beschikbaarheid van zorg wanneer een student 18 wordt, uitgeschreven wordt of een hulptraject wordt afgerond.
- Om te voorkomen dat studenten volledig buiten beeld raken bij uitschrijving, is het van belang dat er een vervolgplan wordt opgesteld en het duidelijk is wie samen met de student verantwoordelijk is voor het uitvoeren hiervan.

7.5 Maak meer flexibiliteit en maatwerk mogelijk

- aanbeveling aan mbo-instellingen

Uitval kan voorkomen worden door flexibiliteit en maatwerk. Leg de focus niet op de regels maar het resultaat.

- Geef studenten en mentoren inzicht in de mogelijkheden voor aanpassingen, zoals aanpassingen van het rooster, verlengde opleiding, typen toetsen, combi met werken, herstarten, etc.
- Stimuleer de inzet van gepersonaliseerd leren met een persoonlijk traject. Door persoonlijke trajecten maak je de student eigenaar van het proces, en vergroot je de betrokkenheid en slaagkans.

- Maak gebruik van de kennis en ervaringen van praktijkscholen, vso-scholen, ROCopMaat, Plusvoorzieningen voor het inrichten van persoonsgericht onderwijs.
- Experimenteer met alternatieven, zoals zomeropening, avondonderwijs, hybride onderwijs tussen theorie en praktijk.

7.6 Monitor uitschrijvingen

– aanbeveling aan gemeente en mbo-instellingen

Er is veel informatie beschikbaar over voortijdig schoolverlaten. Tegelijkertijd worden er niet of nauwelijks bruikbare gegevens bijgehouden over uitschrijvingen van studenten op initiatief van de mbo-instelling.

- Registreer per instelling de uitschrijvingen. Zorg voor betere registratie van de achterliggende reden. Vraag om een rapportage van de redenen van uitschrijving en een actieplan met doelstellingen voor vermindering van ongewenste uitschrijvingen.
- Neem rapportage van het bindend studieadvies op in de stedelijke mbo-rapportage. Neem als instelling op opleidingsniveau gegevens over de aantallen uitgegeven bindend studieadviezen op in het jaarverslag.
- Onderzoek welke mogelijkheden er zijn om studenten langer na de uitschrijving te volgen.

7.7 Wees duidelijk over ondersteuningsaanbod en rechten en plichten

– overkoepelend voor alle partijen, inclusief OCO

Voor veel studenten, en een deel van de professionals, is onvoldoende duidelijk welk hulpaanbod beschikbaar is. Ook de wetgeving rondom het mbo en de voorzieningen voor jongeren zijn complex. Studenten zijn, wanneer het ingewikkeld wordt, niet altijd op de hoogte van de juiste informatie.

- Geef duidelijke informatie over de beschikbare hulp, zowel aan de studenten als aan de mentoren en docenten.
- Zorg dat het aanbod zowel gaat over de ondersteuning gericht op het onderwijs, als op ondersteuning op het terrein van financiën, gezinssituatie, problemen thuis, etc.

- Maak duidelijk welke ondersteuning beschikbaar is in het kader van passend onderwijs, zoals aanpassingen qua examens, aangepast materiaal, extra begeleiding, etc.
- Maak het hulpaanbod van de gemeente laagdrempeliger door zichtbaar te zijn op school, zoals het Jongerenpunt en W&R.
- Zorg voor goede informatievoorziening voor professionals over rechten en plichten zodat zij op het juiste moment studenten kunnen voorzien van kennis. Onderdeel hiervan is kennis over de Wgbh/cz.
- Versterk de positie van studenten door hen goed te informeren over hun rechten en plichten. Daarbij gaat het o.a. over studiefinanciering, passend onderwijs, bindend studieadvies, toelatingsrecht en privacy.
- Stem de wijze van informatievoorziening qua vorm, taalgebruik en medium af op de doelgroep: mbo-studenten.

8. Nawoord

Er is veel aandacht voor preventie van uitval van mbo-studenten, zowel bij de gemeente Amsterdam met de MBO-Agenda en de uitvoeringsagenda 'Jongeren in een kwetsbare onderwijspositie' als bij de mbo-instellingen met hun kwaliteitsagenda's. Verschillende bevindingen en aanbevelingen uit dit rapport zullen voor beleidsmakers herkenbaar zijn. Ze komen ook aan de orde in hun eigen beleidsagenda's.

Zo streeft de gemeente Amsterdam er in de uitvoeringsagenda nadrukkelijk naar om de jongeren om wie het gaat beter in beeld te krijgen, om zo het beleid beter te laten passen bij de doelgroep. Dit sluit o.a. bij de aanbeveling om uitschrijvingen en de bindende studieadviezen beter te monitoren.

Bij het verder vormgeven van het overstapdashboard wordt door de betrokken organisaties, zoals de vo-scholen en leerplicht, momenteel gekeken naar een opzet waarbij ruimte is voor een warme overdracht. Dit past bij de aanbeveling over begeleiding bij de overstap.

In de kwaliteitsagenda beschrijft ROC TOP een pilot voor het betrekken van de directe omgeving van de jongere, iets wat in de eerste aanbeveling terugkomt.

Zo zijn er meerdere voorbeelden waarbij vanuit verschillende richtingen vergelijkbare conclusies getrokken worden.

Bij OCO proberen we oog te hebben voor het perspectief van studenten en ouders in de complexe onderwijswereld. Vanuit dat perspectief hebben we onderzoek gedaan, bevindingen genoteerd en aanbevelingen opgesteld.

We danken alle betrokkenen voor hun medewerking en het delen van hun kennis. Met dit rapport hopen we studenten én de professionals die zich in Amsterdam dagelijks inzetten voor studenten te 'empoweren' en recht te doen aan het amendement Flentge.

Bijlage 1

– Lijst netwerkgesprekken

Onderwijsinstellingen

- Rob van Bever, directeur
Luca Praktijkschool (pro)
- Dyane Brummelhuis, directeur, Lida Ebbelaar, decaan
Mundus (pro/vmbo)
- Charlotte Gabel, zorgcoördinator
Kevin Hoogeweg, docent
Apollo (tussenvoorziening vmbo)
- Claudia van der Heijden, decaan Montessori College Oost (vmbo)
- Nadia Kappelhof en Niels de Vos
SWV VO
- Geert van 't Land, afdelingsleider
Hogelant (tussenvoorziening vmbo)
- Jacqueline Molenaar, decaan
Altra, Bleichrodt (vso)
- Maita Muller, coördinator locatie Javaplantsoen
ROC TOP – Amsterdamse Plus
- Rhea Schimmel, hoofd LEC
ROCvA – College Noord
- Rita Schreurs, hoofd LEC
ROCvA – College Zuidoost

MBO-Jeugdteam

- Wico Mulder, jeugdarts
- Florine Schieven, manager
- Ellen Terbrack, jeugdadviseur

Gemeente

- Sheila Hulsthoff (2x), adviseur Basisvoorzieningen Jeugd
Stadsdeel Amsterdam West
- Marloes Lubberdink
Sanne van Waarden
Afdeling OJZ
- Janes Pattinama, coördinator
Leerplicht
Stadsdeel West
- Klara Wensveen, adviseur jongeren in een kwetsbare onderwijspositie

Overig

- Mohamed Bourik,
stagemakelaar West/Nieuw-West
- Anna Honigh, coördinator VIA (Verbindende Integrale Aanpak) van Volksbond
Streetcornerwork
- Freek Sessler, teammanager
Jongerenpunt West
- NN
Jongerenpunt Centrum/Oost
- Wopkje Kuipers, teamleider
Kamers met Kansen

Bijlage 2

– Amendement Flentge

19/20 juli 2017

Amendement van het lid Flentge inzake de Voorjaarsnota 2017 (MBO-desk)(721').

Aan de gemeenteraad

Ondergetekende heeft de eer voor te stellen:

De raad, Gehoord de discussie over de Voorjaarsnota 2017 (Gemeentebld afd. 1, nr. 446).

Overwegende dat:

er mbo studenten zijn die vroegtijdig en eenzijdig worden uitgeschreven door de school op grond van onderwijsovereenkomsten of als een stage- of onderwijsovereenkomst door de school onvoldoende wordt nageleefd; dit soms studenten betreft die kansrijk zijn, maar extra hulp en begeleiding nodig hebben en bij wie de relatie met professionals op school is verstoord; er studenten zijn die als gevolg daarvan soms hoge studieschulden oplopen; de wegen naar een billijke oplossing voor deze studenten soms moeilijk zijn te overzien; wat betreft ouderbetrokkenheid wordt weliswaar uitbreiding van de vraagloketfunctie van de Onderwijs Consumenten Organisatie (OCO) met mbo voorzien, maar de helpdesk van OCO heeft geen capaciteit om naast het uitbrengen van advies studenten ook te begeleiden wanneer ze dreigen vast te lopen in hun onderwijsproblemen en de gevolgen voor de studenten onevenredig groot dreigen te worden
scholieren die zonder diploma van school gaan, minder kans hebben op de arbeidsmarkt;

Besluit

-Op pagina 65 onder het programma onderwijs een extra alinea toe te voegen:

Intensieve begeleiding voor kwetsbare MBO'ers

Het college trekt 100.000 euro uit om samen met de Onderwijs Consumentenorganisatie (OCO) en onder de hoede van deze organisatie als uitbreiding van de voor het MBO voorziene vraagloketfunctie van OCO, een tweejarig experiment te starten voor begeleiding van MBO-studenten die ernstig in de problemen dreigen te komen doordat ze vroegtijdig en eenzijdig door hun school (dreigen) te worden uitgeschreven, of bij wie de stage- of onderwijsovereenkomst

niet wordt nageleefd. Deze begeleiding is gericht op het in overleg met de school oplossen van de problemen of - daar waar oplossing uitblijft - het ondersteunen bij het indienen van een klacht of voorbereidende stappen van een mogelijke rechtsgang. Ook gaat het college verkennen hoe in een vroegtijdig stadium oplopende studieschulden voor deze MBO'ers vermeden kunnen worden.

-Dit te dekken uit de Stelpost ontwikkelingen tussen voorjaarsnota en begroting; -De bijbehorende tabellen en bijlages overeenkomstig te wijzigen.

Het lid van de gemeenteraad

E. Flentge (SP)

Bijlage 3

– Succesfactoren in kaart, brainstorm met professionals

Om een beter beeld te krijgen wat jeugdprofessionals zien als succesfactoren binnen het onderwijs om studenten in een kwetsbare onderwijspositie binnen boord te houden, is er een gesprek geweest met vijf mensen uit het werkveld. Uiteraard zijn er meerdere interviews geweest met professionals, maar in deze discussie is expliciet ingegaan om de succesfactoren.

Daarbij is het volgende overzicht ontstaan:

1. School moet tijdig melden: niet curatief maar preventief.
2. School is een vindplaats en heeft een signalerende rol. Men moet weten wanneer overdracht noodzakelijk is. Als een student niet meer op zijn plek is op school, dan moet men dat ook inzien. De druk van de cijfers is soms te hoog.
3. De begeleiding op het gebied van leermogelijkheden/studievaardigheden moet parallel lopen aan de hulpverlening op de leefgebieden buiten school. Daarvoor is een gezamenlijk plan noodzakelijk.
4. De praktijk betrekken in het onderwijs. Jongeren in een kwetsbare positie hebben soms moeite om het belang van school in te zien omdat het leven daarnaast zo complex is. Als zij zien wat de verbinding is met de praktijk, wat ze alter kunnen met hun studie (bijv in de vorm van rolmodellen), zorgt dat voor extra motivatie.
5. Alle betrokken professionals moeten een duidelijke taak hebben, zodat onderlinge afstemming mogelijk is. Ook voor de student moet dit duidelijk zijn. De voornaamste elementen daarbij zijn: Betrokkenheid en laagdrempeligheid. Professionals moeten oprecht betrokken zijn en laagdrempelig te benaderen.
6. De gemeentelijke instanties moeten dichter op de scholen opereren en een preventieve rol aannemen (bijv. Jongerenpunt).
7. De overstapmomenten zijn het meest kwetsbaar, hierbij is veel aandacht nodig voor intensieve begeleiding.
8. Een goed lopend ZAT is de basis voor goede begeleiding en hulpverlening op school. Een goed lopend ZAT is niet alleen intern gericht, maar heeft goed contact met alle externe partijen rondom de studenten.

9. Docenten en mentoren zouden geschoold moeten worden in het omgaan met de doelgroep en bruikbare gesprekstechnieken.
10. De allerbelangrijkste factor van het behouden van studenten op school is dat ze zich welkom en gezien voelen. Persoonlijke aandacht is cruciaal, zeker op de grote mbo's. Ook hierin moeten docenten en mentoren worden geschoold.
11. Biedt hulp aan buiten schooltijden met plannen, huiswerk maken etc.
12. De overdracht van school naar school, of van hulpverlener naar school mag soms wat uitgebreider. Als eerder bekend is welke problemen er spelen, dan kan daar eerder op in worden gespeeld.
13. Het netwerk van de jongere moet betrokken worden bij school, dat geldt ook voor de 18plussers.

Bijlage 4

– Overzicht dossieranalyse

Dossiers VIA/mbo

	Leeftijd	M/V	Niveau	Wel/niet uitgevallen
1	19	V	Entree	Wel
2	20	V	Niveau 2	Wel
3	25	M	Niveau 4	Wel
4	25	V	Niveau 3	Wel
5	22	M	Niveau 3	Wel
6	25	M	Niveau 3	Succesvol gestopt
7	22	V	Niveau 3	Wel
8	21	M	Niveau 2	Wel
9	19	M	Entree	Succesvol gestopt
10	22	V	Niveau 3	Niet
11	27	V	Niveau 2	Niet
12	25	M	Niveau 4	Succesvol gestopt
13	22	M	Entree	Niet
14	19	V	Entree	Niet

NB: succesvol gestopt betekent dat vanuit het perspectief van de student de uitschrijving uiteindelijk geen negatieve consequenties heeft gehad. Voorbeelden zijn een overstap naar werk of een leerwerktraject

Dossiers OCO

	Leeftijd	M/V	Niveau	Wel/niet uitgevallen
1	22	V	Entree	Nog bezig met overstap
2	21	M	Niveau 4	Wel
3	18	M	Niveau 4	Onbekend
4	16	M	Niveau 3	Overstap gemaakt

Interviews serie 1

(begin 2018, Fatima Jilali)

	Leeftijd	M/V	Niveau	Wel/niet uitgevallen
1	23	V	Niveau 2	Wel
2	22	M	Entree	Wel
3	25	V	Entree	Wel

Interviews serie 2

(zomer 2019, Janneke Gulen)

	Leeftijd	M/V	Niveau	Wel/niet uitgevallen
1	19	V	Entree	Wel
2	20	V	Niveau 2	Wel
3	22	V	Niveau 3	Wel
4	22	V	Niveau 3	Wel

Bijlage 6

– Selectie mbo-vragen helpdesk OCO

Onderstaande lijst geeft een indruk van de vragen over het mbo die de helpdesk van OCO binnenkrijgt van studenten en ouders. Het is een selectie van vragen uit 2018 en 2019.

Aanmelding en studiekeuze

- Kan mijn zoon zich aanmelden voor een niveau 4 opleiding ook al heeft hij een andere opleiding gedaan?
- Welke vakopleidingen zijn er in Amsterdam Oost?
- Wat zijn de mogelijkheden voor iemand die naar mbo-4 wil, maar de Nederlandse taal niet goed beheerst?
- Waar kan een leerling van 19 jaar onderwijs volgen wanneer het vmbo niet is afgerond?
- Wat zijn de consequenties voor een leerling op het mbo als die zich na 1 april wil aanmelden voor een opleiding?

Bindend studieadvies

- Geldt het bsa ook voor opleidingen op niveau 2? En wat is de urennorm op het mbo?
- Hoe werkt de procedure bij het afgeven van een voorlopig bindend negatief advies?
- Wat kan ik doen wanneer ik het niet eens ben met mijn studieadvies? Weigering
- Kan een leerling die 2F Nederlands op niveau 2 mbo heeft behaald, geweigerd worden op niveau 3 mbo?
- Mag een student worden afgewezen bij aanmelding mbo-opleiding voor 1 april?
- ROC wil mijn kind niet door laten stromen naar niveau 3, wat kan ik doen?
- Een leerling wordt niet aangenomen op een niveau 2 opleiding wat kan ik doen?
- Wat kan ik doen als mijn kind één dag voor de zomervakantie wordt afgewezen voor de opleiding?

- Mag een mbo opleiding mij weigeren gebaseerd op leeftijd?

Financiën

- Wat zijn de kosten voor een BBL opleiding mbo niveau 1?
- Worden de basisbeurs en de aanvullende beurs apart betaald door DUO?
- Mag een onderwijsinstelling 'extra' geld vragen voor onderdelen die van belang zijn voor het succesvol afronden van de opleiding?
- Heeft mijn kind recht op studiefinanciering?

Leerplicht en kwalificatieplicht

- Mag mijn kind stoppen met de opleiding en gaan werken wanneer het vervolgen van de opleiding niet lukt?
- Is mijn kind nog leerplichtig?
- Mijn dochter is kwalificatieplichtig, maar is niet gemotiveerd om naar school te gaan. Wat kan ik doen?
- Tot welke leeftijd ben ik leerplichtig?

Regelgeving en klachten

- Moet een mbo iets doen als een opleiding wordt geschrapt?
- Heb ik inspraak over de algemene bepalingen die worden opgesteld in de onderwijsovereenkomst van het ROC?
- Ik wil een klacht indienen tegen het ROC, kan OCO mij daarbij helpen?

Stage

- Ik krijg geen stagebegeleiding vanuit school, wat kan ik doen?
- Wat kunnen we doen nu we studievertraging hebben opgelopen door problemen met inleveren stageformulieren?
- Mijn zoon wordt niet aangenomen voor een stageplek. Ik vermoed omdat hij ASS heeft. Wat kan ik doen?
- Heb ik recht op een stagevergoeding op het mbo? En op vakantie in de zomervakantie?

Verwijdering en schorsing

- Het ROC wil mijn zoon van school sturen wegens verzuim, wat kan ik doen?
- Wat kan ik doen wanneer de school mij weigert zonder opgave van redenen?

- Mag een school een leerling uitschrijven als die twee keer doubleert?
- Ik ben geschorst en ben het er niet mee eens, wat kan ik doen?
- Wat kan ik doen als ik onrechtmatig word verwijderd van een mbo school?

Vrijstelling/ versnelling

- Heeft school het recht om een leerling niet toe te laten tot een versnelde mbo opleiding?
- De school heeft aangegeven dat mijn zoon een vrijstelling kan krijgen, maar dit gaat niet door. Wat zijn mijn rechten?

Bijlage 7

– Geraadpleegde literatuur

Landelijk beleid

Ingrado (januari 2019). Infographic MAS, Methodische Aanpak Schooluitval.
https://www.ingrado.nl/assets/uploads/infographic_MAS_A4.pdf

Minister van Engelshoven (22-2-2019). Kamerbrief Blijvende aandacht voor schoolverlaten nodig.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/22/kamerbrief-blijvende-aandacht-voor-voortijdig-schoolverlaten-nodig>

Minister van Engelshoven (27-02-2019). Kamerbrief over onderwijsovereenkomst mbo.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/02/27/kamerbrief-over-onderwijsovereenkomst-mbo>

MBO-Raad (19-4-2019). Brief aan Tweede Kamer voor AO Studenten met een beperking in het mbo en ho.
<https://www.mboraad.nl/publicaties/brief-aan-tweede-kamer-19-april-2019-ao-studenten-met-een-beperking-het-mbo-en-ho>

Lokaal beleid

Gemeente Amsterdam (februari 2019). MBO-Agenda 2019-2023.
https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/805310/mbo_agenda_2019_-_2023_webproof.pdf

Gemeente Amsterdam (februari 2019). Uitvoeringsagenda jongeren in een kwetsbare onderwijspositie.
https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/805310/gams2019041_webtoegankelijkheid_kwetsb_jongeren.pdf

Gemeente Amsterdam (november 2019). Handboek leerplicht mbo.
https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/737858/handboek_leerplicht_mbo.pdf

Wethouder Moorman (januari 2020). Persbericht Amsterdam gaat schulden jongeren overnemen.

<https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/college/wethouder/marjolein-moorman/persberichten/amsterdam-gaat-schulden-jongeren/>

Beleidsdocumenten mbo-instellingen

Studentenstatuut ROC TOP.

https://www.roctop.nl/uploads/content/file/Studentenstatuut-2018-2019-DEFINITIEF-vastgesteld-door-CvB-en-met-instemming-SR_1575538087.pdf

Studentenstatuut ROCvA.

<https://www.rocva.nl/getmedia/6665070a-cfed-40b4-9bea-e15a554980a5/studentenstatuut-rocva-2018-1.PDF.aspx>

Studentenstatuut Mediacollege.

https://www.ma-web.nl/media/filer_public/7d/4e/7d4e381d-b34e-4bab-98a3-129a26400a34/studentenstatuut_ma.pdf

Kwaliteitsagenda ROC TOP (maart 2019).

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2019/06/27/kwaliteitsagendas-2019-2022-middelbaar-beroepsonderwijs-deel-3-r-z/Kwaliteitsagenda+2019-2022+ROC+TOP.pdf>

Kwaliteitsagenda ROCvA (februari 2019).

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2019/06/27/kwaliteitsagendas-2019-2022-middelbaar-beroepsonderwijs-deel-3-r-z/Kwaliteitsagenda+2019-2022+ROC+van+Amsterdam+en+ROC+Flevoland.pdf>

Kwaliteitsagenda Mediacollege (oktober 2018).

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2019/06/27/kwaliteitsagendas-2019-2022-middelbaar-beroepsonderwijs-deel-2-k-n/Kwaliteitsagenda+2019-2022+Mediacollege+Amsterdam.pdf>

Kwaliteitsagenda Hout- en Meubileringscollege (januari 2019).

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/rapporten/2019/06/27/kwaliteitsagendas-2019-2022-middelbaar-beroepsonderwijs-deel-1-a-h/Kwaliteitsagenda+2019-2022+HMC+combi.pdf>

Databestanden

DUO. Factsheets jongeren in een kwetsbare positie.

https://duo.nl/open_onderwijsdata/publicaties/kwj/

DUO. RMC Factsheet RMC Regio 21 Agglomeratie Amsterdam 2018-2019.

https://duo.nl/open_onderwijsdata/images/kwj-regio-021-agglomeratie-amsterdam-18-19.pdf

Gemeente Amsterdam. Dashboard MBO-Agenda.

<https://www.amsterdam.nl/sociaaldomein/onderwijs-leerplicht/amsterdamse-mbo/mbo-cijfers!/>

Gemeente Amsterdam. De Staat van de Stad 2019.

https://www.ois.amsterdam.nl/downloads/pdf/2019_staat_van_de_stad_x.pdf

Onderwijs in Cijfers (OCW, DUO, CBS). Doorstroom Praktijkonderwijs.

<https://www.onderwijsincijfers.nl/themas/transities-in-het-onderwijs/studiesucces-van-pro-en-vso-leerlingen/studiesucces-van-pro-leerlingen/hoe-ziet-de-doorstroom-van-pro-leerlingen-eruit>

Onderwijs in Cijfers (OCW, DUO, CBS). Doorstroom vso.

<https://www.onderwijsincijfers.nl/themas/transities-in-het-onderwijs/studiesucces-van-pro-en-vso-leerlingen/studiesucces-van-vso-leerlingen>

Onderwijs in Cijfers (OCW, DUO, CBS). Voortijdig schoolverlaters.

<https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/onderwijs-algemeen/leerlingen-en-studenten/prestaties-voortijdig-schoolverlaten>

Onderzoeksrapporten

Baas, A., Kooistra, M., Van de Koppel, M., Van Schoonhoven, R. & Wegdam, E. (2017).

De waarde van de onderwijsovereenkomst in het MBO, Verkenning door de

Kenniskring onderwijsrecht beroepsonderwijs, VU.

https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/40455244/OOK_in_het_MBO_verkenning_kenniskring_30092017.pdf

Eimers, T., & Kennis, R. (2019). Passend onderwijs in het mbo. Derde meting monitor.

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2019/08/30/kamerbrief-passend-onderwijs-in-het-mbo-en-studeren-met-een-ondersteuningsbehoefte-in-mbo-en-hoger-onderwijs/Rapport+Passend+onderwijs+in+het+mbo.pdf>

Jilali, F. (2019). Wat zijn volgens niveau 1 studenten op het ROC van Amsterdam en de betrokken partijen risicofactoren om een voortijdige schoolverlater te worden? Afstudeeronderzoek Sociaal Juridische Dienstverlening HVA.

Kennis, R. (2018). Doorstroom van praktijkonderwijs naar mbo, Studie naar cijfers, achtergronden en wettelijk kader, Evaluatie passend onderwijs.
<https://evaluatiepassendonderwijs.nl/publicaties/doorstroom-praktijkonderwijs-naar-mbo/>

Kennis, R., Eimers, T. & Van der Woude, S. (2018). Doorstroom van praktijkonderwijs naar mbo: studie naar cijfers, achtergronden en wettelijk kader.
<https://evaluatiepassendonderwijs.nl/publicaties/doorstroom-praktijkonderwijs-naar-mbo/>

Ministerie van OCW (2017). Loopbaanmonitor jongeren in een kwetsbare positie, Een cohort jongeren in een kwetsbare positie uit 2010/11 cijfermatig in beeld gebracht.
<https://www.onderwijsincijfers.nl/documenten/publicaties/2017/06/15/loopbaanmonitor-jongeren-in-een-kwetsbare-positie>

Nooij, J., Muskens, M., Tholen, R. & Verweij, T. (2016). Mogelijke redenen voor oneigenlijk gebruik van studiefinanciering in het mbo, Een verkennend onderzoek, ResearchNed.
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-789986.pdf>

NRO (2019). Evaluatie en monitor wet vroegtijdige aanmelddatum en toelatingsrecht.
<https://www.nro.nl/wp-content/uploads/2019/07/Evaluatie-en-monitor-wet-vroegtijdige-aanmelddatum-en-toelatingsrecht-mbo-Tussenrapportage-2019-deel-1-290619.pdf>

Schoonhoven, R., Huisman, P.W.A. (2018) Een nadere duiding van de schriftelijke onderwijsovereenkomst en de rechtspositie van de mbo-student, NCOR.
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/blg-872812>

Swart, L. & Visser, D. (2019). Jongeren met afstand tot de arbeidsmarkt in beeld, CPB.
<https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/cpb-notitie-IBO-jongeren-met-afstand-tot-de-arbeidsmarkt-in-beeld.pdf>

Van der Gaag, M., e.a. (2019) Voortgangsonderzoek: aanpak van voortijdig schoolverlaten en jongeren in een kwetsbare positie, RUG.
[https://www.rug.nl/research/portal/publications/voortgangsonderzoek-aanpak-van-voortijdig-schoolverlaten-en-jongeren-in-een-kwetsbare-positie-eindrapport\(ac5ee5cf-e249-4452-ae19-0b8f730d5127\).html](https://www.rug.nl/research/portal/publications/voortgangsonderzoek-aanpak-van-voortijdig-schoolverlaten-en-jongeren-in-een-kwetsbare-positie-eindrapport(ac5ee5cf-e249-4452-ae19-0b8f730d5127).html)

Wagemans, R., e.a. (2015). Van geen zin hebben tot schooluitval, Overzicht van effectiviteit interventies tegen schooluitval, NJI.

<https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Van-geen-zin-hebben-in-school-tot-schooluitval.pdf>

Overig

Youngworks (2016). Verslag Stem van de Student, 6 december 2016.
<https://www.youngworks.nl/is-gevoel-fijn-als-docent-vraagt-hoe-gaat/>

Onderwijsconsulenten (2019). Jaarverslag 2017-2018.
<https://www.onderwijsconsulenten.nl/wp-content/uploads/2019/02/Jaarverslag-Onderwijsconsulenten-2017-2018.pdf>

Sectorraad Praktijkonderwijs (2019). Position Paper rondetafelgesprek Tweede Kamer 12 december 2019.
<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2019Z24424&did=2019D50338>